

R I I G I K O G U

5. istungjärk. **Protokoll nr. 112 (22).**

1922. a.

Sisu: 1. Päewakorra wastuwõtmine. — 2. Seadus põllutöoministeeriumi maamõõdu ja hindamise walitsuse koosseisu ja palgamäärade kohta — III lugemisel. Wastu wõetud ilma redaktsiooni komisjoni kätte andmata. — 3. Postijaamade seadus — III lugemisel. Wastu wõetud. — 4. 2, 3 ja 4 päewakorra-punktide wäljajätmine aruandjate puudumise pärast. — 5. Riigi 1922 a. eelarwe — II lugemisel. Põllutöö- ja siseministeeriumi eelarwed vastu wõetud. — 6. Rkl. O. Gustawson'i üheks koosolekuks wäljaheitmine. — 7. Riigi 1922 a. eelarwe arutamise jätkamine — II lugemisel. Kohtuministeeriumi, teedeministeeriumi ja töö-hoolekandeministeeriumi eelarwed vastu wõetud.

Riigikogu koosolek 5. aprillil 1922. a. k. 5 p. I. Toompea lossi Walges saalis.

Kokku on tulnud 81 Riigikogu liiget.

Koosolekut juhatab abiesimees **K. Wirma**, wahepeal esimees **J. Kukk**, pärast abiesimees **A. Kerem**.

Sekretäri kohal abisekretäär **W. Pezold**.

Walitsuse lauas: põllutöominister **B. Rostfeldt**, hiljem Riigiwanem **K. Päts**, siseminister **K. Einbund**, haridusminister **H. Bauer**, töö-hoolekandeminister **Chr. Kaarna**, kaubandus-tööstusminister **K. Ipsberg**, sõjaminister **J. Soots**.

Koosolek algab kell 5.15 min.

1. Päewakorra Juhataja **K. Wirma** wastuwõtmine. **ma:** Awan Riigikogu koosoleku. Päewakord on rahwasaadikutele kätte jagatud. Sõna on päewakorra kohta rkl. Gustawson'il.

O. Gustawson (is.): Riigikogu on tagasi lükanud sarnased põlewad seaduseelnõud, nagu seda on amnestiaseadus, põllutööliliste töö- ja palgaolude korraldamise seadus, palgamiinimumi seadus ja tööpäewa korraldamise seadus. Kõik need seadused on komisjoni antud ilma tähtajata. See tähendab, nad on sinna igaweseks ajaks maha maetud. Seda silmas pidades leian ma, et see seaduseelnõu, mis tänase päewakorra esimeseks punktiks on pandud, nimelt seadus põllutöoministeeriumi maamõõdu ja hindamise walitsuse koosseisu ja palgamäärade kohta — III lugemisel, ei ole kaugeltki mitte sedawõrd põnew, kui need seaduseelnõud, mille arutamisega ja wastuwõtmisega Riigikogul aega küllalt on. Ma teen sellepärast ettepaneku esimest päewakorra-punkti, nimelt — seadus põllutöoministeeriumi maamõõdu ja hindamise

walitsuse koosseisu ja palgamäärade kohta — III lugemisel, päewakorrast wälja jätta.

Juhataja **K. Wirma:** Sõna on rkl. Keerdo'l korra kohta.

P. Keerdo (is.): Ma teen ettepaneku päewakorrast wälja jätta 5. punkti, sest Riigikogu, samuti Wabariigi Walitsuse meelest ei näi meie põhiseadus muud olewat kui paberilipakas ja senni, kui põhiseadust teostatud ei ole, leian, et on ülearune arutada muid küsimusi ja teen ettepaneku päewakorra 5. punkti päewakorrast wälja jätta.

Juhataja **K. Wirma:** Sõna on korra kohta rkl. Tiks'il.

J. Tiks (is.): Et siin palju seaduseelnõusid, mis palju suurema tähtsusega, tagasi on lükatud ja komisjonidesse maha maetud, teen ettepaneku, et teine päewakorra-punkt saaks päewakorrast wälja jäetud, nimelt postijaamade seadus — III lugemisel (N a e r.)

Juhataja **K. Wirma:** Sõna on korra kohta rkl. Binsol'il.

W. Binsol (is.): Tänase päewakorra neljanda punkti alla on paigutatud seadus renteide tegewuse lõpetamise ja nende ülesannete Eesti pangale üleandmise kohta. Kuna praegu riigikassas ligi 49% erakapitaali on, see tähendab, peaaegu pool, ja kui nüüd veel üle anda see seadus Eesti pangale, siis tähendab see riigi waranduste äraandmist eraettewõtete kätte, sellepärast teen ettepaneku seda päewakorra-punkti wälja jätta.

Juhataja **K. Wirma:** Sõna on korra kohta rkl. Orras'el.

W. Orras (is.): Pean toonitama, et Riigikogu tõepoolest tööliste kohta käiwad põlewad küsimused komisjonidesse

on matnud ja wäheha tähtsusega asju arutab, sellepärast teen ettepaneku päewakorra 6. punkti — seadus Ahwenamaa saarte mittekindlustamise ja neutraliseerimise konventsiooni kinnitamise kohta — riigikaitse ja wälisasjade komisjoni ettepanek — päewakorrast ära wõtta. (Naer.)

Juhataja K. Wirma: Palun rahu! Sõnasoowijaid enam ei ole. (Wahelhüüded J. Piiskari (is.) poolt.) Sõna on rkl. Gustawson'il hääletamise korra kohta.

O. Gustawson (is.): Tööerakond on siin mitmel puhul deklareerinud, et tema ei toeta mitte kõiki koalitsiooni walitsuse samme, ja leiab, et walitsus ei toimeta nii, nagu ta toimetama peaks. Meie oletame, et tööerakonnal sellega tõepoolest tõi taga on. Wõib olla on ta ka Riigikogus selle seisukoha poolt, kuid ei julge seda wist awalikult awaldada. Et neile sarnasel puhul wõimaldada seisukohta wõtta, ilma et neil sealjuures praeguste teiste walitsewate rühmadega wahekord halwemaks muutuks, teen ettepaneku kinnist hääletamist ette wõtta kõigi tehtud ettepanekute kohta.

A. Kerem (rhw.): Mina teen ettepaneku kõiki ettepanekuid korruga hääletada ja nimelist hääletamist ette wõtta.

P. Keerdo (is.): Mina pean rkl. Kerem'i ettepaneku wastu waidlema, sest see ettepanek käib kodukorra wastu. Sel kombel võib hääletada kas kõigi ettepanekute ehk mitte ühegi poolt, ja, minu arwates, ei saa niisugust ettepanekut üldse teha. Imestan ainult, et Riigikogu juhatus abiesimees niigipalju kodukorda ei tunne.

Juhataja K. Wirma: Sõna on rkl. Liigand'il korra kohta.

O. Liigand (rhw.): Mina panen ette päewakorda, mis Riigikogu liigetele laiali on jagatud, muutmatalt wastu wõtta ja arwan, et kui see ettepanek esimesena hääletamisele tuleb ja läbi läheb, siis langewad teised ettepanekud iseenesest ära.

E. Jonas (is.): Ei saa mitte olla härra Kerem'i ettepaneku poolt, sellepärast et, nagu minu parteiseltsimees Keerdo siin juba põhjendas, wõiwad ühed Riigikogu liikmed kõigi ülestõstetud küsimuste päewakorrast ärajätmise poolt olla,

teised aga wastu. Sellepärast ei saa ma... (A. Weiler (töer.): Käsku peab täitma!) Härra Weiler, Teie teete käsu järele, aga mitte mina. (Wahelhüüe: Mis Teie päewakorda tahate jätta?) Meie nõuame, et päewakorda wõetaks need seaduseelnõud, mis teie olete komisjonidesse maha matnud. Senni, kui need seaduseelnõud ei ole päewakorda wõetud, ei saa meie nõus olla sellega, et arutatakse kõrwalise tähtsusega seaduseelnõusid. Meie arwamise järele tuleks kõik praegu päewakorras olewad seaduseelnõud esialgu kõrwale jätta ja asuda meie seaduseelnõude juurde. Teen ettepaneku, et härra Kerem'i ja härra Liigand'i poolt tehtud ettepanekud kinniselt hääletataks.

Juhataja K. Wirma: Palun kõik ettepanekud kirjalikult teha. (J. Piiskar (is.): Palun sõna.) Mis asjas Teie sõna palute? (J. Piiskar (is.): Palun sõna korra kohta.) Sõna on rkl. Piiskar'il korra kohta.

J. Piiskar (is.): (Naer. Hüüe: Tema ise tuleb!) Mina ei kawatse nud esialgu sõna wõtta, aga et walitsewad erakonnad, eriti rahwaerakond, näiwad olewat enesele ülesandeks wõtnud näidata, kuidas parlament makswate seaduste peale waatab, siis pidasin ma oma kohuseks sõna wõtta ja seda kinni naelutada.

Juhataja K. Wirma: Härra Piiskar, Teil on sõna korra kohta, aga mitte „kinninaelutamiseks“. (Naer.)

J. Piiskar (is.): Mina rõhutan seda, et härra Kerem'i ja härra Liigand'i ettepanek on täiesti kodukorra wastu. Meil on olemas algettepanek: juhatus poolt kokkuseatud päewakord. Kui nüüd härra Liigand'i ettepanek peaks hääletamisele tulema enne, kui teised ettepanekud, siis võib alati nii tulla, et paragrahw wõetakse enne wastu ja pärast alles waadatakse, mis parandustega teha. Senni on Riigikogu teisiti talitanud, — kodukorra järele. Lõpuks tähendan, et need, kes alati õiguslikust korrast räägiwad, nüüd esimestena ruttawad ettepanekuid tegema, mis nende eneste poolt maksuma pandud seadustele näkku lööwad. Minu arwates ei saa härra Liigand'i ettepanek üldse hääletamisele tulla.

Juhataja K. Wirma: Minule näib, et suusõnalisi ettepanekuid rohkem

oli, kui nüüd kirjalikult on sisse antud. Mulle on kirjalikud ettepanekud tulnud päewakorra 1, 2, 4 ja 5 punktide kohta. Kõikide nende ettepanekute juures nõutakse kinnist hääletamist.

A. Kerem (rhw.): Teen ettepaneku kõiki punktisid nimeliselt hääletada.

Juhataja **K. Wirma**: Palun ettepanekut kirjalikult teha. Edasi on rkl. Liigand'i ettepanek — päewakord muutmatalt vastu võtta. Nüüd on sisse antud kirjalik ettepanek päewakorra 6. punkt välja jätta. Ka rkl. Kerem'i ettepanek on kirjalikult sisse tulnud. Nüüd tuleb otsustada, kas hääletada kinniselt või nimeliselt. Nimeliselt tuleks hääletada siis, kui $\frac{1}{2}$ koosolewatest Riigikogu liigetest selle poolt on. (Hääletatakse.) Ma näen, et üle $\frac{1}{2}$ on nimelise hääletamise poolt. Sellega on otsustatud ettepanekuid nimeliselt hääletada. Asun hääletamisele. Palun neid, kes esimese päewakorra-punkti väljajätmise poolt on, ütelda „poolt“ ja neid, kes vastu on — „vastu“.

(Juhataja K. Wirma hüüab Riigikogu liikmeid nimekirja järele.)

Vastu on antud 51 häält, poolt 13 ja erapooletuid 14. Seega on ettepanek tagasi lükatud. Panen järgmise ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Häälil on antud vastu 52, poolt 13, erapooletuid 4. Ettepanek — 2. päewakorra-punkt välja jätta — on tagasi lükatud.

Järgmine ettepanek on välja jätta 4. päewakorra-punkt. (Hääletatakse.) Poolt on 12, vastu 49 ja 3 erapooletut, sellega on see ettepanek tagasi lükatud.

Hääletamisele tuleb ettepanek — jätta välja 5. päewakorra-punkt. (Hääletatakse.) Häälil on antud 50 vastu, 12 poolt ja 1 erapooletu. Sellega on otsustatud 5. päewakorra-punkt sisse jätta.

Lõpuks on weel otsustada, kas 6. päewakorra-punkt välja jääb. (Hääletatakse.) Ettepanek on saanud vastu 51 häält, poolt 13 ja 3 erapooletut. Sellega on see ettepanek tagasi lükatud ja päewakord niisugusena vastu võetud, nagu Riigikogu juhatus poolt kätte on antud. (J. Piiskar (is.) ja P.

Keerdo (is.): Ma palun korra kohta sõna.) Päewakord on juba niisugusena vastu võetud ja teisi ettepanekuid ei ole. (O. Liigand (rhw.): Aga seal võib weel täiendada waid ettepanekuid olla.) Ettepanekud pidid kõik enne hääletamist tehtama ja sellepärast päewakorra asjus enam sõna ei saa.

Riigikogu läheb 1. päewakorra-punkti juurde.

2. Seadus põllutöoministeeriumi maamõõdu ja hindamise walitsuse koosseisu ja palgamäärade kohta — III lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja **Chr. Arro** (loeb): Seadus põllutöoministeeriumi maamõõdu ja hindamise walitsuse koosseisu

ja palgamäärade kohta.

Juhataja **K. Wirma**: Korra kohta on sõna rkl. Gustawson'il.

O. Gustawson (is.): Härra Lattik on meelde tuletanud, et ta nüüd tahab teed jooma minna. See töö on teda nähtawasti wäsitanud, sellepärast teen ma, selle kristliku mehe soowi austades, ettepaneku waheaega määrata. (Naer.)

Juhataja **K. Wirma**: On ettepanek tehtud waheaega määrata. (Hääletatakse.) Suur enamus on vastu. Sellega on ettepanek tagasi lükatud. Sõnasoowijaid pealkirja kohta ei ole. (Hääletatakse.) Sellega on pealkiri nähtawa enamusega vastu võetud.

Aruandja **Chr. Arro** (loeb): Kinnitada 1-st jaanuarist 1922 a. Wabariigi Walitsuse poolt 28. aprillil 1921 a. maksma pandud põllutöoministeeriumi maamõõdu ja hindamise walitsuse koosseisu asemele järgmine koosseis:

Ametinimetused.	Arw.	Põhipalk markades. kuus.
Walitsuse juhataja	1	6.000.—
Osakonna juhatajad	2	5.000.—
Joonistuskoja juhataja	1	4.600.—
Hindamise eritundja	1	4.600.—
Maakonna maamõõtjad	11	4.600.—
„ maamõõtja abid	13	4.200.—
Wanemad mullahindajad	5	4.200.—
Nooremad „	5	3.500.—
Nooremad mullahindajad	7	
suwekuu peale	5	3.500.—

I järgu maamõõtjad	50	3.500.—
II „ „	30	3.200.—
Sekretäär	1	3.500.—
Sekretääri abi	1	2.950.—
Arhiwaar	1	2.950.—
I järgu joonistajad	3	Üldiste nor-
II „ „	2	mide järele.
Kantsleiametnik	1	„ „
Jooksupoiss	1	„ „

Juhataja **K. Wirma**: (Hääletatakse.) Üksikud on vastu. Sellega on seadus vastu võetud. III lugemise lõpul panen terve seaduse lõpuhääletamisele. (Hääletatakse.) Wähemus on vastu. Sellega on terve see seadus III lugemisel vastu võetud.

Aruandja **Chr. Arro**: Teen ettepaneku seda seadust ilma redaktsiooni komisjoni andmata vastu võtta.

Juhataja **K. Wirma**: On ettepanek tehtud seda seadust ilma redaktsiooni komisjoni andmata vastu võtta. Korra kohta on sõna rkl. Gustawson'il.

O. Gustawson (is.): Ma loen siiski tarvilikuks oma endist ettepanekut korrata ja palun waheaega määrata. Ühtlasi sellega olen sunnitud teist ettepanekut tegema selsamal kujul ja ütlen, et eelmisel korral mulle luba ei antud ettepanekut teha hääletamise korra kohta. Nüüd teen ettepaneku kinnist hääletamist ette võtta.

Juhataja **K. Wirma**: On ettepanek tehtud waheaega määrata ja kinnist hääletamist ette võtta... (Sõjaminiister J. Soots: Nimeline hääletamine.) Selle vastu on tulnud kirjalik ettepanek hääletamise kohta, et hääletamine oleks nimeline. Seda võib teha, kui üks kolmandik Riigikogu liigest seda nõuab. (Hääletatakse.) Wastu on vähemus. Üks kolmandik on kindlasti, nagu näha, nimelise hääletamise poolt. Siis asume nimelisele hääletamisele. Ma palun neid, kes on waheaja poolt, teatada „poolt“, kes on waheaja vastu, teatada „vastu“. (Hääletatakse.) 56 häält on selle ettepaneku vastu, 13 poolt, sellega on ettepanek waheaega teha tagasi lükatud. (W. Linnamägi (kristl.): Piiskar naerab nüüd Peeltsebuli näoga, tal on hea meel. Naer.) Sõna on rkl. Kägu'l ettepaneku

kohta. (Wahelhüüe paremalt poolt: Läkslendu.) Ei, mitte Kägu'l, waid Wanja'l.

J. Wanja (kom.): Mina nüüd ei saa selle poolt olla, et seadus kohe astub jõusse, tähendab sel ajal, kui tööliste midagi ei anta ja teeksin sellepärast ettepaneku, et see seadus mitte enne jõusse ei astu, kui töötatööliste on riigi poolt toetus antud.

Juhataja **K. Wirma**: See ei käi aruandja ettepaneku kohta, nii et mina seda ettepanekut hääletamisele ei saa panna.

J. Wanja (kom.): Aga uut paragrahwi ei saa ka panna? (Sõjaminiister J. Soots: Kas wõti on taskus walmis?) Kõik on walmis.

Juhataja **K. Wirma**: Uut paragrahwi ma hääletamisele ei saa panna. Sõna on rkl. Keerdo'l hääletamise korra kohta.

P. Keerdo (is.): Peale selle, kui on tagasi lükatud kõik nii suure tähtsusega eelnõud, ei leia mina wõimalikuks, et see seadus nii kiires korras maksma pannakse ilma redaktsiooni komisjoni andmata, sest see seadus ei ole nii hädaline. Sellepärast teen ettepaneku ettepanekut kinniselt hääletada.

Juhataja **K. Wirma**: Ettepanek on tehtud kinniselt hääletada. Selle vastu on tulnud kirjalik ettepanek nimeliselt hääletada. (Hääletatakse.) Wähemus on igatahes vastu, ja kaugelt üle kolmandiku nõuab nimelist hääletamist. Ma asun hääletamisele. (Hääletatakse.) Ettepanek seadus maksma panna ilma redaktsiooni komisjoni andmata on saanud poolt 51 häält ja 12 häält vastu ja on sellega vastu võetud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde.

3. Postijaamade Omawalitsuse komisjoni aruandja **O. Jürgenfeldt** (loeb): Postijaamade seadus — III lugemisel. seadus.

Juhataja **K. Wirma**: Ma panen selle pealkirja hääletamisele. (Hääletatakse.) Wastu ei olda. Sellega on pealkiri vastu võetud.

Aruandja **O. Jürginfeldt** (loeb): § 1. Postijaamad on ametnikkude, eraisikute ja posti wedamiseks.

Juhataja **K. Wirma**: Selle paragrahwi kohta sõna ei soovita. Hääletamise korra kohta on sõna rkl. härra Gustawson'il.

O. Gustawson (is.): (Naer ja wahelhüüded.) Nüüd on wist härrad Riigikogu liikmed lõpetanud ja ma woin rääkima hakata. (Wahelhüüded: Maha! Wälja! W. Linnamägi (kristl.): Teie wõite omale puuhobuse mängimiseks muretseda. J. Piiškar (is.): Kristliku wiha wäljawalaminel!)

Juhataja **K. Wirma** (kõlistab mitu korda): Palun rahu!

O. Gustawson (is.): Hääletamisel selgus, et ka paremal pool neid hääli leidis, kes meie ettepaneku poolt olid... (Paremalt poolt: Maha! Wälja!) Ja mina usun, et mida kaugemale, seda rohkem on meie ettepanekuil poolehoidjaid. Et wõimaldada igauhele südame tunnistuse järele hääletada... (Hüüded paremalt poolt: Kasimaha! Wälja!)

Juhataja **K. Wirma** (kõlistab): Palun rahu!

(Paremalt poolt: Teie küsite südame tunnistuse järele?! — Wõite üle piiri Wenemaale minna. A. Tupits (põl.): Teie wõite minema minna! — Müra, naer ja hüüded: Maha! Maha!)

Juhataja **K. Wirma** (kõlistab): Palun rahu!

(W. Linnamägi (kristl.): Ta seisab häbipostis!)

O. Gustawson (is.): Kui härrad Riigikogu parempoolsed liikmed seda oma kõrge kogu kõnetooli häbipostiks nimetawad, wõib ju neil õigus olla. Mina aga pean ütleva, et meid sarnase ütelse eest koosolekult wälja heidetaks.

Juhataja **K. Wirma**: Rkl. Gustawson, ma palun mitte waielda.

O. Gustawson (is.): Ma ei saa mitte oma ettepanekut lõpetada. (Paremalt poolt: Rumalus. — Pahe-malt poolt: Teie iseteete palju rohkem rumalusi.) Ma loodan,

et härrad Riigikogu liikmed ennast wist rahustanud on.

Juhataja **K. Wirma**: Ma palun mitte kohtadelt kõnelelda.

O. Gustawson (is.): Et wõimaldada kõigile südame tunnistuse... (Wahelhüüded paremalt poolt: Juba ütlesite!) Ütlesin küll, aga ütlen weel kord, et wõimaldada igale uhele oma südame tunnistuse järele talitada, teen ettepaneku kinnist hääletamist ette wõtta.

M. Martna (sd.): Rkl. härra Linnamägi on ütelnud, et see kõnetool siin häbipost olewat ja kõneleja häbipostis seisja, siis palun teada, kas juhataja seda ütelist kuulnud on.

Juhataja **K. Wirma**: Kui kõik Riigikogu liikmed korraga räägiwad ja üks teisele kõiksugu asju hüüawad, siis on minul wõimatu korda pidada ja kõiki korraga ära kuulata. Riigikogu liikme Gustawson'i poolt on ette pandud § 1-st kinniselt hääletada. Seda ettepanekut on toetanud oma allkirjadega 10 Riigikogu liiget. Siis on weel ettepanek kirjalikult sisse antud seda paragrahwi nimelisele hääletamisele panna. Ma palun neid Riigikogu liikmeid, kes nimelist hääletamist toetawad, kätt üles tõsta. Mulle paistab, et kaugelt üle $\frac{1}{2}$ Riigikogu liigest nime-lise hääletamise poolt on, sellega on otsustatud § 1 nimelisele hääletamisele panna. (Hääletatakse.) Poolt on 53 häält, wastu 12, sellega on § 1 wastu wõetud.

Aruandja **O. Jürginfeldt** (loeb): § 2. Postijaamade awamine, ülewaltpidamine ja walitsemine on maakonnawalitsuste kohus.

P. Keerdo (is.): Eelmiste paragrahwide hääletamisel tegi Riigikogu otsuseks seda nimeliselt hääletada. Ma arwan, et on tarwis järjekindel olla ja teen ettepaneku ettekantud paragrahwi kinniselt hääletada.

Juhataja **K. Wirma**: Selle paragrahwi hääletamise korra kohta on tehtud ettepanekud: uhelt poolt — hääletada kinniselt, missugust ettepanekut 10 Riigikogu liiget oma allkirjadega toetanud on, ja teiselt poolt — hääletada nimeliselt. Ma palun neid Riigikogu liikmeid, kes nimelise hääletamise poolt on, kätt üles

tõsta. Nähtawalt on üle $\frac{1}{2}$ nimelise hääletamise poolt, sellega on otsustatud § 2 nimeliselt hääletada. (Hääletatakse.) Poolt on 51 häält, vastu 10, erapooletuid 1, sellega on § 2 vastu wõetud.

Aruandja O. Jürgenfeldt (loeb): § 3. Postijaamade awamise ja ülewälpidamise kulud kannawad maakonnawalitsused oma eelarwete järele üldisel alusel.

Juhataja K. Wirma: Selle paragrahwi kohta sõna ei soowita. Hääletamise korra kohta on sõna rkl. Gustawson'il.

O. Gustawson (is.): Härra Schulbach arwas heaks tõendada, et mina olla kartma hakanud. Ma ei tea mitte mispärast mina kartma peaksin, siis kui teie ise meid olete sundinud sarnast töötakistust ette wõtma. Mina arwan, et minul ei tarwitse mitte karta nende tööliste ees, kelle huwide kaitseks meie täna siin wõitleme, nende seaduseelnõude eest, mis teie olete komisjonidesse maha matnud. Ma teen ettepaneku seda paragrahwi hääletada kinniselt. (Kõne ajal kära ja segased wahelhüüded: Eks see ole Bleimani näpunäide. A. Weiler (töer.): Warstihetakse Teiduksest wälja ajada. Juhataja kõlistab ja kutsub Riigikogu liikmeid korrale.)

Juhataja K. Wirma: On kirjalik ettepanek tehtud seda paragrahwi kinniselt hääletada, mida toetawad 10 Riigikogu liiget oma allkirjadega. Weel on teine ettepanek tehtud kinnise hääletamise asemel nimeline hääletamine ette wõtta. Ma palun neid, kes nimelist hääletamist toetawad, kätt üles tõsta. Ma näen, et $\frac{1}{2}$ Riigikogu liigetest seda toetawad. (Hääletatakse.) Ettepanek on saanud poolt 51 ja vastu 11 häält. Sellega on § 3 vastu wõetud.

Aruandja O. Jürgenfeldt (loeb): § 4. Kõik endised maakassa ja rüütelkonna päralt olewad postijaamade maad ja hooned, mis seisuste kaotamise seaduse § 3 p. g. („Riigi Teataja“ nr. 129/130 — 1920 a.) ja Wabariigi Walitsuse määruse põhjal 29. sept. 1920 a. („Riigi Teataja“ nr. 165/166 — 1920 a.) siseministeeriumi walitsemise alla läinud, antakse maakonnawalitsustele määrata aja peale postijaamade käimapane-

miseks, tasuta pidamiseks, kasutamiseks ja waldamiseks.

Juhataja K. Wirma: Hääletamise korra kohta on sõna rkl. härra Orras'el.

W. Orras (is.): Ma teen ettepaneku seda paragrahwi kinnisele hääletamisele panna.

Juhataja K. Wirma: Siin selles ettepanekus ei ole mitte öeldud, mis tuleb kinnisele hääletamisele panna. (Wahelhüüe keskelt: Wale paber! A. Weiler: Pärismõistliku näoga mees see Orras! W. Orras wõtab oma ettepaneku tagasi. Wahelhüüe paremalt poolt: Harilikus korras hääletada.) Ettepanek on tehtud harilikus korras hääletada. Et teisi ettepanekuid ei tehta, siis panen § 4 hääletamisele. (Hääletatakse.) Wastu on vähemus. Sellega on § 4 vastu wõetud.

Aruandja O. Jürgenfeldt (loeb): § 5. Maakonnawalitsustele postijaamade käimapanemiseks üleantud waranduste ja maa kohta ei ole temal müümise, kinkimise, pantimise ega muul wiisil wõõrandamise õigust. Postijaamade tegewuse lõpetamise korral lähewad warandused siseministeeriumi walitsemisele tagasi. Uuesti juurdeehitatud hoonete, niisama ka kapitaalremontide eest, kui wiimased mitte wanemad ei ole, kui 12 aastat, on maakonnawalitsused õigustatud saama sellekohase õiglase hindamise järele wastawat tasu.

Juhataja K. Wirma: (Hääletatakse.) Sellega on § 5 nähtawa enamusega vastu wõetud.

Aruandja O. Jürgenfeldt (loeb): § 6. Uuesti awatawatele postijaamadele kui ka endistele postijaamadele, kellel maad wähe ehk sugugi ei ole, antakse põllutööministeeriumi poolt, kokkuleppel siseministeeriumiga tarwiduse ja wõimaluse järele sündsats maad ja hooned kunni kahe normaal talu suuruseni tasuta tarwitada. Postijaamad on wabastatud küüdikohustusest.

Märkus: Põllutööministeeriumilt saadud maad ja hooned lähewad postijaama tegewuse lõpetamise korral põllutööministeeriumile tagasi.

Juhataja **K. Wirma**: Sõna on hääletamise korra kohta rkl. härra Gustawson'il.

O. Gustawson (is.): (A. Weiler (töer.): Ainuke tark pea isetsotside juures!): Ma pean ütleva, et minu arwates näib asi nii olewat, kui on tehtud ettepanek kinniselt hääletada, siis käib see kõnealolewa paragrahwi kohta. Ma teen ettepaneku, nagu ennegi, § 6 kinniselt hääletada.

Juhataja **K. Wirma**: Ettepanek on tehtud käesolew § 6 kinniselt hääletada. Teiselt poolt on wastuettepanek tehtud seda paragrahwi nimeliselt hääletada. (Hääletatakse.) Nimelise hääletamise wastu on vähemus ja on näha, et kaugelt üle $\frac{3}{4}$ nimelise hääletamise poolt on. Asun hääletamisele. (Hääletatakse.) Selle paragrahwi poolt on 46, wastu 11, erapooletuid kaks, sellega on § 6 wastu wõetud. Sõna on korra kohta rkl. Gustawson'il.

O. Gustawson (is.): Ma näen, et härra Weiler'il närwid weidi erutatud on, ta on nii rahutu, sellepärast teen puhtkristlikust ligemise armastusest ettepaneku... (Paremalt poolt: Härra Linnamägiseltsimees A. Weiler (töer.): Minul ei ole rahu tarwis, Teil on rahu waja.)

Juhataja **K. Wirma**: Rkl. Weiler, Teil ei olnud sõna, ma palun koha pealt mitte rääkida.

O. Gustawson (is.):... waheaega määrata ja seda ettepanekut kinnisel hääletamisel hääletada.

Juhataja **K. Wirma**: Rkl. Gustawson on ettepaneku teinud waheaega määrata ja seda ettepanekut kinniselt hääletada. (Paremalt poolt: Nimeliselt hääletada.) On weel ettepanek tehtud nimeliselt hääletada. Panen hääletamisele ettepaneku nimeliselt hääletada. (Hääletatakse.) See ettepanek on rohkem kui ühe kolmandiku häältega wastu wõetud. (Hääletatakse.) Waheaja poolt on 11 häält, wastu 44, erapooletuid 2. Sellega on ettepanek tagasilükatud.

Aruandja **O. Jürgenfeldt** (loeb): § 7. Maakonnawalitsus on kohustatud wiibimata awama neid jaamu, millel maatükid tarwilisel suurusel olemas ehk millele uued maatükid kätte antakse.

Juhataja **K. Wirma**: Kirjalikult on kwoorumi küsimus üles tõstetud. Et

praegu nimeline hääletamine oli, kus ettepaneku wastu oli 44, poolt 11, erapooletuid 2, siis konstateerin, et kwoorum koos on. (A. Weiler (töer.): Kokkuarwamine ei ole mitte igamehe tarkus.) Sõnasoowijaid selle paragrahwi kohta ei ole. Sõna on hääletamise korra kohta rkl. Tiks'il.

J. Tiks (is.): Et siin täna on selgunud, et lihthääletamisel tulewad ühesugused ja nimelisel hääletamisel teistsugused tagajärjed, sellepärast teen ettepaneku seda paragrahwi kinniselt hääletada.

Juhataja **K. Wirma**: Sisse on antud ettepanek, seda paragrahwi kinniselt hääletada, ettepanekut toetawad 10 Riigikogu liiget oma allkirjadega. Palun sekretääri sedelid wälja jagada.

(Abisekretäär W. Pezold jagab Riigikogu liigetele sedelid wälja.)

Palun neid Riigikogu liikmeid, kes paragrahwi wastuwõtmise poolt on, sedelile „poolt“ ja neid, kes paragrahwi wastu on, sedelile „wastu“ kirjutada ja sedelid isiklikult ära anda. (Riigikogu liikmed täidawad sedelid ja annawad ära.) Kas kõik sedelid on ära antud? Härra Keerdo, palun mitte kaks korda hääletada, ma nägin, et Teie ühe sedeli juba ära andsite. (P. Keerdo (is.): protesteerib. Paremalt poolt kära, näidatakse näpuga P. Keerdo poole: Ahaa! J. Piiskar (is.): Kas sekretäär wõib konstateerida, et ta kellegile kaks lehte on annud?) Ma palun rahu! Mina palusin igaihte isiklikult sedeli ära anda, kuid wõib olla, et rkl. Keerdo kollegi teise sedeli andis. Ma palun ettepanekut teha, kes sedelid ära loeb. (Wahelhüüe: Sekretäär!) Sõna on rkl. Gustawson'il ettepaneku tegemiseks.

O. Gustawson (is.): (Paremalt poolt: Ettepanek kinnisele hääletamisele panna!) Ei, meie esiteks rewideerime selle kinnise hääletamise tagajärgi. Ma teen ettepaneku, et häältelugemiseks walitaks komisjon, nimelt iga rühma poolt üks esitaja.

Juhataja **K. Wirma**: Ettepanekud on tehtud: 1) häältelugemine sekretääri hooleks jätta ja 2) häältelugemiseks komisjon walida. Ma panen nad selles järjekorras, kuidas nad tehtud on, hääle-

tamisele. (Hääletatakse.) Seega on otsustatud, et sekretäär sedelid loeb. (Sekretäär loeb sedelid ära ja annab hääletamise tagajärjed juhatajale teada.)

See paragrahw on saanud poolt 47 häält ja vastu 8 häält. Seega on siis § 7 vastu wõetud. Ma koolutan weerandtunnilise waheaja.

Waheaeg algab kell 7.

Peale waheaga algab koosolek kell 7,20 min.

Koosolekut juhatab abiesimees **A. Kerem**.

Sekretääri kohal abisekretäär **W. Pezold**.

4. 2, 3 ja 4 päewakorra-punktide wäljajätmine aruandjate puudumisel. Rkl-te K. Wirma ja P. Keerdo seletused isiklises asjas.

Riigikogu järgneva, 5. päewakorra-punkti arutamisele. Enne on weel isiklises asjas sõna palunud rkl. Keerdo. Sõna on rkl. Keerdo'l.

P. Keerdo (is.): Tähendati, et wiimase päewakorra-punkti hääletamisel mina olla 2 korda sedelid ära annud. Mina teatan, et mina seda mitte teinud ei ole, ja siin peaks ka siis Riigikogu juhatus... (A. Weiler (töer.): Ta palub andeks...) ja sekretäär teadma, kellele ta sedeli andis ja kellele mitte. Teatan, et see wale on.

Juhataja **A. Kerem:** Sõna on isiklises asjas rkl. Wirma'l.

K. Wirma (sd.): Ma pean teatama, et kui sedelid minewal korral ära anti, siis minu silma järele paistis, et rkl. Keerdo kaks korda sedelid andis. Wõib olla, et see teatud ärewuse tagajärjel sündis, aga ma pean ütleva, kui rkl. Keerdo esimese sedeli andis, siis ma seda sedelit waatasin ja nägin, et sedel oli hästi kõwasti kokku keeratud ja ma ütlesin iseendale, et härra Keerdo on sedeli hästi kõwasti kinni keeranud. Ja kui ma seda mõtlesin, ilmus härra Keerdo nüüd teist korda ja ma tähendasin temale, et tema annab teist korda häält. Aga ma olin ses arwamises,

et tema pärast mitte oma, waid kellegi teise Riigikogu liikme sedeli tõi. Seda tähele pannes, et ma hakatuses palusin, et iga Riigikogu liige ise oma sedeli tooks, siis pidasin mina oma kohuseks wastawat tähendust teha.

5. Riigi 1922 a. eelarwe — II lugemisel. Põllutöö ja siseministeriumi eelarwed vastu wõetud.

Juhataja **A. Kerem:** Riigikogu asub riigi 1922 a. eelarwe arutamisele. Sõna on faktiliseks märkuseks rkl. Arro'l.

Chr. Arro (põl.): Täna hommikus Riigikogu stenogrammis lugesin mina, et härra Gustawson oma kõnes on seletanud, et põllutööministeriumi eelarwe alamkommisjoni koosolekul olewat mina tähendanud, et asunikudele on waja paremale järjele tõstmiseks kõrgemaid maksusid peale panna, et mida suurem maksumäär asunikul kaelas on, seda enam tõstab see tema majapidamist. Mina luban enesele tähendada Riigikogu liigetele, et ma midagi sellesarnast ei ole ütelnud. Kui põllutööministeriumi eelarwe alamkommisjonis asunikkude rendi asi kõne all oli ja seda küsimust arutati, kas ei ole võimalik praegust renti märksa alandada, siis wõtsin ma sõna ja tähendasin, et kuigi asunikkude seisukord raske on, ei wõi seda üldiselt õigeks lugeda, nagu mõnelt poolt soovitakse, et nende renti peaks märksa ja wäga palju alandama. Esiteks sel põhjusel, et kogu meie riigimaade rendi rahasumma, mis riigikassasse sisse tuleb, ei kata neid wäljaminekuid, mis kogu maareformi teostamise peale wälja tuleb anda. Teisest küljest tõstaks see teatawat pahameelt nende maatainimete hulgas, kes maast ilma on jäänud, sest on selge, et kui ühest mõisast on võimalik wälja anda kõigest 30 kohta ja kandideeriwad 130, 100 kandidaati maast ilma jääwad. Kui nüüd wäljaharitud mõisamaid antakse inimestele naeruwäärilise rendi eest, siis ei ole see teistele sugugi wastuwõetaw, kes ometi riigi sisetulekuid peawad katma. Iseäranis pahanab see neid, kes maast ilma jäänud. Sel põhjusel tähendasin mina põllutööministeriumi eelarwe alamkommisjonis, et kui tahetakse alandusi rendi alal ette wõtta, siis peab see sündima ikka teatawatel põhjustel, nagu ehituse kordadel ja wäga halwa maa saamisel. Aga üldiselt, niisugust rendi alandamist ei lugenud ma mitte soovitawaks. Seda olen mina põl-

lutöoministeeriumi eelarwe alamkommisjonis kõnelenud, aga mitte midagi selle-sarnast, nagu rkl. Gustawson lugupeetud Riigikogu liigetele siin oma kõnes ette on toonud.

Juhataja **A. Kerem**: Sõna on faktiliseks märkuseks rkl. Gustawson'il.

O. Gustawson (is.): Härra Arro faktilise märkuse peale oleks mul tähendada, et mina kõneledes hommikusel koosolekul siin põllutöoministeeriumi eelarwe kohta, opereerisin nende andmetega, mis mina eelarwe alamkommisjonist sain. Ma konstateerin weel kord, et Riigikogu liige härra Arro põllutöoministeeriumi eelarwe alamkommisjonis tõendas, et mida kõrgemad maksud asunikkudele peale panna, seda parem on see põllupidamisele ja seda kergem on põllukultuuri tõsta. Mina wõin seda tähendada, et härra Maaker oli samal koosolekul ja wõib sedasama tõendada. Ma usun, et härra Maaker ei jäta siitkohalt seda tõsi-asja kinni naelutamata. (Paremalt poolt: Kas härra Gustawson on sõnaandja?)

J. Piiskar (is.): (Hüüe: kas teete ettepaneku koosolekut lõpetada?) Olge head. Ma ei mõtle kõneleda põllutöoministeeriumi eelarwest terwes ulatuses, waid ainult ühest osast, nimelt peatükk 8., metsade peawalitsusest.

Metsade peawalitsus on õige perekas asutus ja nõuab enese ülewälpidamiseks suuri kulusid, umbes 150 miljoni marka. Metsadest saadakse sissetulekuid 300—400 miljoni marga ümber. Seal hulgas osa läinudaastastest metsamaterjaalidest. Kui metsade kasutamine kulukaks muutub ja metsade sissetulek suurelt osalt metsade peawalitsuse ülewälpidamiseks lähewad, siis on metsad sarnane warandus, mida tulutoowaks ei saa nimetada. Kui praegune seisukord weel edasi areneb, siis wõiwad metsad riigile koguni kahju anda. Metsade walitsemise aparaat on väga laialdane. Nagu rkl. Hint Saaremaa kohta seletas, on seal palju rohkem metsawahte kui tarwis. Mul ei ole põhjust arwata, et see teistes kohtades teisiti oleks. Peab arwama, et endiste mõisametsade jaoks, mis wäikeste tüki-kestena mitmes kohas, on ametisse pandud ülearu palju metsawalwurid. Teiselt poolt põhjendab minu wäidet, et metsad wõiwad täiesti kasutuks waraks muu-

tuda, weel metsade peawalitsuse poliitika, mida senni on aetud ja mida nähtawasti edasi aetakse. Sellest kõneldi muuseas pikemalt eelarwe-kommisjonis ja toodi ette väga palju üksikasjalisi näitusi, mis iseloomustasid metsade peawalitsuse metsapoliitikat. Wiimaste aastate jooksul on umbes 30.000 tiinu metsa maha raiutud, kuna kultiveeritud on umbes 1000 tiinu ümber. Wõib olla on see arw natuke suurem, kuid igatahes alla 2000 tiinu. Nii on üle 28.000 tiinu metsa täiesti kultiveerimata jäänud. Sel puhul rõhutas walitsuse esitaja, et lehtpuumets ei tarwitawat kunstlikku külwamist. See wõib õige olla, kui metsa kasutamist ja raiumist on toimetatud täiesti plaanikindlalt. Meie teame aga, et Eestis see wiimastel aastatel mitte korralikult ei ole sündinud. Metsa on wiimasel ajal raiutud ülepeakaela küll sõjawäele küttematerjaaliks, küll raudtee tarwis, küll linnade warustuseks jne. Metsa wõeti maha sealt, kus ta kõige enam käepärast oli, nii et juttugi ei olnud plaanilikust raiumisest. Mis puutub okaspuumetsa, siis peab tähendama, et okaspuumets palju suuremat hoolitsemist nõuab, kui lehtmets. See, et metsa on raiutud 30.000 tiinu ja kultiveeritud ainult 1.000 tiinu, näitab, et meil metsaga äärmiselt hooletult ümber käiakse. On wõimalikud tagajärjed, et maharaiutud metsa asemele wõiwad tekida liiwalagendikud. (J. Hünerson (põl.): Tallinna ümbruses wõib seda näha. Pikasillal on ka.) Kui mets terwelt maha raiutakse ja aegsasti ei hoolitseta selle eest, et noor mets asemele istutatakse, siis wõib lihtsalt tuul seal liiwa hakata lendu tõstma ja maa liiwalagendikuks muuta, mis isegi ümberkaudsetele maakohtadele ja põldudele hädaohlikuks wõib saada, nagu see muuseas ka mõnes kohas Wiljandimaal nähtawale on tulnud.

Metsade peawalitsuse poliitikast kõneledes pean ütleva, et metsade peawalitsusel on tendents metsa hulka suurendada lihtsalt sel teel, et tema on oma kaartides wõtnud metsa alla ka wõsastikud, karjamaatükid, kus kunagi metsa ei ole olnud, siis weel maatükid, mis otse kõlbmata metsaks, nagu sootükid, wõi mõned kruusamäed jne., mis igatahes ei ole metsa all olnud. Eelarwe-kommisjonis kõneldi väga suurtest maatükkidest, mis niiviisi on metsaks muudetud. See wõimaldab opereerida väga suure metsa-tiinude arwuga, annab wõimalust suurt

hulka metsawahte ja muid ametnikka ametisse panna, sest et metsatiinude arw suur on. Ja tõepoolest ongi ametnikka märksa rohkem, kui hädapärast tarwis ja kui neid enne oli. Asjal on ka teine külg. Selle kohta, et maad, kus praegu metsa ei ole, metsa hulka on arwatud, võib vähemalt niisuguse wabanduse ette tuua, et tulewikus on lootust nende peal kaswatada metsa, kas maa kuiwatamise wõi niisutamise teel. Metsade peawalitsusel näib niisugune arwamine olewat, et maksku mis maksab, metsa maa-alasid tuleb suurendada. Selle tendentsi nimel püütakse asunikkude maatükkidest tagantjärele, siis kui koht juba asuniku kätte on antud, eraldada üksikuid tükkka, wõi hoitakse vähemalt metsade peawalitsuse käes kuude ja aastate wiisi ilma selgitamata. Ja nii on mõne asuniku seisukord selle tõttu sarnane, et ta omale kohale asuda ei saagi, sest suur tükk tema krundist on jäetud metsade peawalitsuse kätte. Kohalik metsaülem ütleb aga, et tema tahta selle eest hoolt kanda, et asunik seda maatükki kätte ei saa. Asunik peab aga renti maksma, kuigi ta oma maatükki tarwitada ei saa.

Kuid asjal on, nagu ma tähendasin, halwem külg. Omal ajal on ajutise walitsuse määrusega, mida oleks ammu aeg rewideerimise alla wõtta, antud endistele mõisnikkudele õigus teatud hulka metsa tagasi saada, see on, seda osa, mida raieringi järele neil oleks õigus olnud maha raiuda. Sel teel loodeti küttekriisist jagu saada. Siin ei tarwitse seda küsimust põhimõttelikult lahendama hakata. Tegelikult on siin aga igasugustest piiridest üle mindud. Kui juba ajutise walitsuse ajal tehti otsus, et endiste aastate raieringi norme tuleb tagantjärele raiuda, siis on mitmele selge, et see raiumine oleks pidanud sündima kohe peale selle, kui see otsus tehti. Nüüd on sellest hulk aega mööda läinud. Asutawa Kogu eluiga on möödunud ja juba teine aasta Riigikogu tegeusajast käes ja weel tänawu tahetakse wälja anda, kui ma ei eksi, ligi paartuhat tiinu metsa selle endise otsuse põhjal. Nüüd ei ole enam küttekriisi küsimust sel kujul, ja kui ta peaks olema, siis oleks aega küllalt olnud, et kriisi lahendamiseks teisi teid ja wõimalusi leida. Teine motiiv, et need, kes omal ajal metsa wälja ei raiunud, neile tagantjärele wõimaldatakse metsa kätte saada, peaks juba ammu oma mõju kaotanud olema. Asi läheb aga weelgi kirjumaks. Ma tähend-

dasin, et metsade peawalitsus tahab metsa alla wõtta uusi maatükka, mis kunagi metsa all ei ole olnud. Wõttes neid metsa külge ei saa neist kunagi õiget metsa, sellega aidatakse ainult mõisade päralt olewat metsaalust maad tiinudes suurendada. Mõnel pool on õige tuntawalt metsaala suuremaks tehtud, kui see tõelikult on. Kui nüüd metsa all olewate tiinude arw suuremaks on tehtud, siis on loomulik, et kui hakatakse seal wälja rehkendama raieringi aastast raienormi, siis tuleb see märksa suurem, kui õigus. Olla sarnaseid kohti, kust peaaegu kõik mets, mis metsa nime kannab, wabaks on antud ja järele jääb ainult wõsastik ja rägastik. (Wahel hüüe: Kus see on?) Kui teie seda ei tea, siis ütelge seda awalikult. Sarnasel juhtumisel olen ka mina walmis üksikasjalisi andmeid ette tooma. Edasi määratakse wabaks antawate metsatükkide juures wäga lühike raiering: lehtpuumetsa raiutakse 30-aastasest ja okaspuumetsa 60-aastasest wanaduses. See raiering näib õigustatud olewat küll mõnesuguste weneaegsete seadustega ja selles mõttes wõidakse tuua paragrahwe, mis sarnast normi õigustawad. Mina sellele wastu waidlema ei hakka, waid tähendan, et Eestis, eriti mõisametsades, ei ole kunagi selle raieringi järele käidud. On olnud maksew umbes poole pikem raienorm: okaspuumetsade juures 100 kunni 120 aastat. Kui sajaaastase raieringi asemele kuuekümnepäevase wõetakse, siis määratakse selle läbi jälle ligi 2 korda rohkem metsa raiumise alla, kui see tegelikult wõimalik oleks. Nii on üle 5 tuhande tiinu metsa endistele omanikkudele wabaks antud. (Wahel hüüe: Ei ole nii palju.) Mina opereerin andmetega, mis eelarwe-komisjonis ette toodi. Kui nüüd ümbermõõtmise juures on teised andmed saadud, siis on see iseküsimus. Seal selgus, et üle 5 tuhande tiinu on seda metsa, mis wabaks antakse. (O. Gustawson (is.): 2 aastaga on 3½ tuhat tiinu wabaks saanud, tänawu antakse ligi 2 tuhat tiinu.) Ütlen uuesti, et ma ainult ametlikkude andmetega opereerin. Kui need andmed wahepeal muutuwad, siis ei ole mina süüdi, niisama kui ma eile polnud süüdi, kui ma haridusministeeriumi eelarwe puhul tarwitasin ametlikka andmeid, mis minister arwas ebaõiged olewat. Mis ma sinna teha saan, kui ametiasutused nõnda lohakalt oma asju ajawad. Igatahes on härra Kitsing ehk

nõnda lahke ja toob pärast üksikasjalised andmed, kui palju igal aastal metsa wabaks antud on, ja kui palju seda weel mõeldakse teha.

Edasi metsade peawalitsuses on ametis hulk ametnikka, kes metsi mõödawad ja metsakaarte walmistawad. Nende andmed peaksid täpipealsed olema. Selgus aga, ma arwan härra Kitsing ei waidle sellele wastu, et metsaülemad ja metsnikud, kes neid kaarte peawad tarwitama, protesteeriwad ja ütlewad, et mets ei wasta kaardile ja kaart ei wasta metsale. Näituseks, on kaardile ilus mets üles märgitud, aga kui sa kohale lähed waatama, siis leiad sealt mingisuguse kännustiku wõi rägastiku. Seda fakti ei ole ümber lükatud, et metsa kohta tehakse praegu walekaarte. Metsade peawalitsuse esitajad tähendasid eelarwe-komisjonis, et wõidakse ju kaarte parandada. Muidugi, kui nemad ausad mehed on ja eneste käed puhtad tahawad hoida, siis nad peawad seda tegema, siis tuleb neil kaarte walmistada, mis tõesti wastawad metsale, mis tegelikult olemas on. Kui aga lugu nii on, et metsade peawalitsus ei eita, et kaardid on waled, et tema ametnikud on walmistanud kaarte, mis ei wasta tõeludele, siis on wäga wõimalik nende kaartidega niiviisi opereerida, nagu siingi selgus, kui sama küsimuse kohta esitati mitmesuguseid andmeid. Kas see ongi see korralik metsa-asjandus ja korralik metsa poliitika, mille jaoks on ametis suur hulk ametnikka, kelle peale kulutatakse umbes 150 miljoni? Ainult metsnikka olla 1.850. Kui kõige selle suure aparaadi juures, nimelt metsade peawalitsuses, mille peale kulub terwe 53 miljoni, siis maakondade metsawalitsused nelja ja poole miljonilise kuludega ja siis metskondade walitsused kohtadel, mille peale kulub ligi 90 miljoni, sarnased nähtused wõimalikud on, siis ei maksa rääkida üksikasjadest, kuidas seal mõnele on palju suuremad metsatükid kätte antud, kui neil lepingu järele õigus saada on, kuna mõnele lepingud pikendatud on jne. jne. On juba tähendatud, et metsaülemad administratiiv korras lahendawad küsimusi, mis oleks pidanud kohtu lahendada minema. Kohus oleks mitmedki tülküsimused arwatawasti riigi kasuks otsustanud, kuna nad nüüd eraettewõtjate kasuks on lahendatud. Et ametnikkude juurde pärast mitte enam tagasi tulla, tähendan, et ametnikud ennast harilikult kohtadel lajutawad, nagu

endised mõisnikud. Eelarwe-komisjonis tekkis isegi lentsõna, mis ka ajakirjandusesse pääsis „metsamõisnikud“. Nad elawad 10-toalises ehk weelgi suuremas korteris, kuna teised asutused kusagil ulualust ei leia ehk urgastesse surutud on. Ametnikud ei lepi weel sellega, et nad iseendid lajutawad, waid panewad ennast maksma koha peal wõimumeestena, kellest ükski üle ei ütata, kelle kohta mingi seadus ega määrus ei maksa. Nemad on koha peal kõik, on kõrgem wõim. Mõned ametnikud wõtawad muuseas osa metsa operatsioonidest. Olles metsade peawalitsuse teenistuses, kuuluwad nemad samal ajal ühisustesse, kes metsa kasutawad ärilisel alusel. Tähendab, ühelt poolt on nad metsade peawalitsuse ametnikud, teiselt poolt aga metsakauplejad. Kui nüüd metsakaupleja erahuwid riigihuwidega kokku pörkawad, mida sama isik kaitsma peab, et ta siis talitab püha eraomanduse printsiibi järele. On juhtumisi olnud, kus sarnaste kombinatsioonide juures on teatawatel kordadel ametnik silmad kinni pigistanud ja teisiti talitanud, kui siis oleks talitatud, kui ametnikud täpipealselt määrustest kinni oleks pidanud. (Põllutööminister B. Rostfeldt: Tooge fakte. J. Hünerson (põl.): Taräägib teoreetiliselt.) Kui teie ütlete, et sarnaseid asju ei ole sündinud, siis wõin mina teile ka üksikuid fakte ette lugeda.

Edasi peaksin ma tähendama selle peale, et wiimastel aastatel on metsa häwitatud selle läbi, et mets, kui kütta-aine, on pidanud astuma teiste kütta-ainete asemele. Siin ei ole igakord toimeetatud otstarbekohaselt. Ma ei räägi pikemalt metsahindadest, ei sellest, kuidas mitmesuguste kombinatsioonide juures riiklistele asutustele puud tihti kallimaks on läinud, kui turul, ma ei räägi ka sellest, kuidas see kurikuulus kütta-ainete keskkomitee, kes ennast nüüd likwideerib, kallimaid puid walmistas ja neid kallimalt müüs, kui eraettewõtjad, seega neile toetuseks oli, et hindu ülewal hoida, aga mitte ei täitnud seda ülesannet, mis ta täitma pidi, et hindu alla suruda. Neist asjadest on nii mõnelgi korral juba kõnelnud, kuid siin tahaksin tähendada, et mõnel pool raudtee ääres on raudtee tarwitamiseks küttepuudeks raiuda kõige parem palgimets. Eelarwe-komisjonis tähendati ministeeriumi esitajate poolt ainult seda, et nad on raudteele tarwilise osa metsa annud, mis selle metsaga te-

hakse, kas küttepuudeks raiutakse, kas palkideks või saepakkudeks tehakse, see neid enam ei huwitawat. Minu arwates ei saa aga küsimust mitte nii lihtsalt wõtta. (Põllutööminister B. Rostfeldt: Rääkige seda teedeministeeriumi eelarwe juures.) Teedeministeeriumi eelarwe puhul võib sellest ka rääkida, mina aga arwan, et sellest peab rääkima ka metsade peawalitsuse tegewuse puhul. Ja ma tahtsin ütelda, et metsade peawalitsus oleks pidanud sellest huwitatud olema, missuguse metsatüki tema annab raudteele küttepuudeks. Sest temale pidi ometi teada olema, milleks raudtee metsa tarwitab. Ja kui teada oli, et raudtee metsa kasutab küttepuudeks, miks siis talle anti metsatükk, kus suures enamuses on saepakud? Mis sai siis raudtee siin teha, kas pidi tema üttelema, et waadake, härrad, ärge andke meile niisugust metsatükki, see ei kõlba küttepuudeks? See oleks muidugi metsade peawalitsust haawanud, kui teised temast targemad tahawad olla. Raudteel ei olnud muud teha, kui pidi sae ja kirwe sisse panema ja metsa maha wõtma, waatamata selle peale, et seda metsatükki hoopis teisiti oleks wõinud kasutada. Samal ajal, nagu siin juba enne lõunat tähendati, ei jätku metsa asunikkudele ehitusmaterjaliks, ehk kui seda neile siiski antakse, siis antakse seda nii imelikul kombel ja niisugustel tingimistel, et teda raske tarwitada on. Wiimase ajal on metsade peawalitsus ise hakanud metsa operatsioone tegema, metsa maha wõtma ja turule toimetama. Senni on see alles, nii ütelda, saamise ajajärgus. Tõendati, et neil nii ja nii palju metsa walmis on, aga mis sellest metsast lõppude lõpuks saab, kui palju temast koha peal turu puudusel rikki läheb, need on küsimused, mille peale eelarwe-komisjonis uskumapanewat wastust ei suudetud anda. Arwati ainult, et ehk wast turgu leidub, ja et metsamaterjal mitte raisku ei lähe. Võib olla, et see nii on. Sennine metsa kasutamise tegewus kütteainete keskkomitee ja muul näol näitab aga, et sarnastes ettewõtetes tihti väga ligaloga asju aetakse. On teada, näituseks, et kütteainete keskkomitee oma puude operatsioonid lõpetab ja turba operatsioonide peale üle läheb. Aga samal ajal leiame ajalehes kuulutuse, et ta turba-presse müüb. Kuidas see siis on? Senni kui tema turba ja puu operatsioone ühel ajal ajas, olid tal need pressid tarwis,

nüüd, kus ta ainult turbatööstuse peale üle läheb, nüüd pakub ta neid müüa. Kas ei tule ette sarnaseid asju ka metsade peawalitsuse operatsioonide juures, kus täitsa ilma kindla kawata muretsetakse omale sisseseadeid ja katsutakse nendest pärast siis lahti saada? Ja siis turuküsimus. Omal ajal kõneldi sellest väga palju, kuidas Eestil olla laiad wõimalused oma metsatagawarasid kasutada, et metsa abil wõida isegi kaubandust tõsta, riigi sisse- ja wäljawedu tasakaalu wiia jne. Nüüd on aga hakanud teated tulema, — mulle öeldakse muidugi, sellest kõnelege kaubandus-tööstusministeeriumi eelarwe juures, — et meie metsamaterjalid halwad on ja väga küsitawaks on saanud nende turgu leida. Missugused garantiid on metsade peawalitsusel, et lugu weel halwemaks ei lähe ja missugused abinõud on ta tarwitusele wõtnud metsakauplemise parandamise suhtes? Ma ei hakka sellest rääkima, kas see kahjuks või kasuks oleks, kui meil Eestis metsa välja ei weetaks, waid ta otsarbekohasemalt ehituse peale ära tarwitatakse linnas ja maal. Võib olla ka, et meil metsa wäljaweoks ei jätkugi. Kuid igatahes peaks näidatama, kuidas tahetakse metsa kasutada.

Lõpuks tahaks ma weel paari sõnaga peatada metsaametkondade kui sarnaste juures. Ma tähendasin juba, et metsaametkond seisab koos metsade peawalitsusest kõige pealt, siis maakondade metsawalitsustest ja lugemata hulgast metsnikkudest või kuidas neid nimetatakse. Ma tähendasin juba, et kogu selle aparaadi peale kulub ligi 150 miljoni marka. Ametnikka on wõrdlemisi väga ohtralt ametisse pandud ja üldse on metsade walitsus üks mitmeastmeline asutus. Siin tuleks puhastustöö ette wõtta ja iga asutus, kellel mingisugust otstarbet pole, ära kaotada, liiategi weel sellepärast, et meil juba algusest peale rõhutatakse, et tahetakse ajada kokkuhoidmise poliitikat. Kui küsiti, mis on, näituseks, maakonna metsawalitsuste ülesanne, siis wastati, et nad peawad kontrolli metsa müümise üle, müüwad metsi jne. Mina arwan, et metsade peawalitsuses niiwõrd haritud jõude peaks olema, et nad lihtsamat korraldust oskaksid maksta panna. Metsade ost ja müük ja kasutamine wõiks nende otsekohe kontrolli alla käia. Praegune kord raskendab elanikkude ja ametiasutuste tööd väga. Mida rohkem ametiasutusi, seda rohkem kirjawahetust, seda

rohkem tüli nendel, kellel seal asjaajamist. Kaebatakse ju, et üheainsa wersetaposti saamiseks lugemata arw ametiasutusi tuleb läbi käia, samuti ka, kui inimesele mõnda tarbepuud metsast waja. See, et see aparaat nii wäga keeruline on, ei kindlusta isenesest weel mitte head ja korralikku asjaajamist. Just see keeruline aparaat wõib wõimaldada igasuguseid kõrwalkaldumisi ja sunnib inimesi otsima kõrwalteid. Ei ole wist ühegi ametiasutuse wastu nii palju kaebusi tulnud, kui just metsade peawalitsuse wastu. Alatasa kurdetakse, et nad kohalikkude elanikkude huwidest ei hooli ja isegi üldiste korralduste wastaselt talitawad. Mitmed tähtsad kohad on antud endistele metsahärradele, endistele mõisnikkudele ehk nende teenijatele, kes juba selletõttu, et nad teatawas kohas teenistuses olnud, ka teatawa ilmawaate omandanud ja kellel wastawate isikutega oma tutwus ja sõprus ja sidemed alale jäänud, — ühesõnaga inimesed, kes asju kõike muud wiisi, aga mitte heatahtlikult ja otstarbekohaselt ajada tahawad. On nähtawasti selle eest püütud hoolitseda, et harilikul kodanikul läbikäimine nende ametiasutustega raskendatud oleks, et neil mitte korda ei läheks teatawaid küsimusi, kas wõi asunikkude maade peal olewate puude küsimust, otstarbekohaselt lahendada. Metsade peawalitsus teeks wist wäga hästi, kui ta selle asemel, et pidada sarnast keerulist aparaati, seda lihtsamaks ja ühtlasi ka wäiksearwulisemaks teeks, mis wõimaldaks temale wabastada ametist sarnaseid tegelesi, kes töötawad otse wastu, isegi nendele küllalt kitsastele ja piiratud määrustele, mis keskkohast antakse, ja niisuguse tegewusega kohalikkudele elanikkudele päris ristiks muutuwad. Senni seda tendentsi aga märgata ei ole olnud, waid on jäänud mulje, nagu ei tahetakski seda teha, nagu leiaks metsade peawalitsus, et mets on see kõige ülem asi ja kõik, mis väljaspool metsa ja metskonna ja metsateenijate huwisid on, ei lähe kellegi korda. Riik metsa pärast, aga mitte mets riigi pärast — niisuguse põhimõtte järele näib siin talitatawat. Wõimaldatakse üksikutele eraisikutele, kel küllalt huwi ja osawuist jätkub, igasuguseid etewõtteid ja kombinatsioone, mida kuidagi lubada ei tohiks.

Meie arwates peaks metsade poliitika rajatama hoopis teistsugusele alusele. Metsad peaks saama kasutatud suurte

hulkade huwides isegi siis, kui nad wähem peaks sisse tooma, sest mets on niisamasugune elatiswajadus ja elamisabinõu, nagu seda on maa ja wesi, sellest ei saa teha sarnast monopooli, mille olemasolemine kodanikkude suurematele hulkadele midagi korda ei lähe. Kui teie aga praegu ringi liigute, siis kuulete, et mitte ainult maatainimesed, mitte ainult proletaarline kiht ei ole see, kes kaebab, et mets tema eest on lukku pandud, waid seda kaebawad ka põllumehed ise niisamuti, wähemalt need põllumehed, kel omal metsa pole. Tähendab, ka need härrad ei pea seda metsapoliitikat wastu wõetawaks.

Juhataja A. Kerem: Rkl. Kõidam'i poolt on kwoorumi küsimus üles tõstetud. (Paremalt poolt wahelhüüded: Nüüd algab jälle wana lugu peale. Märguandmise helistamise peale ilmuwad rahwasaadikud saali.) Palun sekretäri kwoorumi üle selgusele jõuda. (Loetakse koosolijaid.) Koos on 59 Riigikogu liiget, seega kwoorum koos ja koosolek kestab edasi.

Põllutööminister B. Rostfeldt: Lugupeetud rahwasaadikud! Põllutööministeeriumi eelarwe puhul oleks wõimalik wäga laialt kõneleda, ja seda on ka tehtud. Wõiks üksikasjaliselt läbi arutada põllutööministeeriumi kawatsusi ja pikemalt nende juures peatada, aga mina ei tahaks seda praegu mitte teha, sest see wõtaks wahest palju aega. Pealegi on põllutööministeeriumi tegewus juba mitu korda arutusel olnud üksikute arupärimiste puhul. Aasta jooksul on enamasti kõik küsimused Riigikogus arutamise all olnud ja on wõimalik olnud nende kohta seletust anda. Sellepärast tahaksin ma peatada ainult mõne pealesande juures ja peajasjalikult nendes küsimustes, mis siin üles tõsteti, et seletust anda nende asjaolude kohta, mille üle wast enimalt seletust antud ei ole.

Meie põllutööministeeriumi tööde peale waadates, kui teda wõrrelda teiste maade sarnaste asutuste töödega, tuleks küll konstateerida, et meil peale selle asutuse loomulikkude ülesannete on weel ülesanded, mis erakorralist laadi kannawad, ja mis nii ehk teisiti seotud on meie lähema ajalooaga. Peab tunnistama, et need eriülesanded koguni prewaleeriwad, sest maareform ja temaga ühenduses olew riigistatud metsade walitsemine, on

esimese plaani peale tulnud. Ja see on ka arusaadaw, sest maareformi õnneliku läbiwiimisega on meie riigi majandusline elu ja wõib olla ka kogu riigi tulewik seotud. Sellepärast peataksin mina esialgu just nende ülesannete juures.

Kõige suurem probleem on meil muidugi maareformi elluwimine. Maareformi edurikkaks teostamiseks on kõige pealt tarwis kõrwaldada asjaolusid, mis takistawad wõõrandatud maade waba kasutamist ja wäikepõllupidamiste loomist. Sel alal on põllutöoministeeriumil õige suur töö ees, ja kõige pealt seadusandline töö. Meil on lahendamata, näituseks, wäljamaalaste mõisade küsimus. Mitu korda on see küsimus Riigikogus ja Wabariigi Walitsuses ning ka ajakirjanduses kõne all olnud, kuid tänini lahendamata jäänud. Wabariigi Walitsus on pidanud nüüd ses asjas lõpuliku seisukoha wõtma ning on otsusele jõutud, et lähemal ajal tuleks wäljamaalaste mõisade küsimus wiibimata lahendada. Kõige parem lahendamise tee oleks see, et tuleks kohe tasuseadus wälja töötada. Peale selle tuleb veel ellu wiia seadus wõõrandatud maade peale tehtud wõlgade riigi kanda wõtmise asjus. Wastaw seaduseelnõu on põllutöoministeeriumi poolt wälja töötatud ja Riigikogule esitatud. Ühtlasi on ka Wabariigi Walitsuse poolt rahaministeeriumile ülesandeks tehtud krediitkassa reorganiseerimise kawaga esineda. Praegu on see küsimus rahaministeeriumis arutusel. Saaremaal on maareformi teostamisel käidud nendesamade seaduste järele, mis mannermaalgi. Iseäraldused nähtawasti nõuawad, et tuleks Saaremaa maakorralduse küsimus rewideerimise alla wõtta ja seda nii ehk teisiti lahendada. Wastawad tööd selle kohta on ministeeriumis juba käsil. Siis on veel üks suurem ülesanne, mille kallal praegu ministeerium töötab, see on — meie popside ja saunameeste elukorraldamise küsimus. Ministeeriumi statistika büroo andmete järele on meil Eestis umbes 10.000 popsikohta, mis wäiksemad on kui 5 tiinu. Minewakewadistel Riigikogu koosolekutel näidati, kui raske on selle küsimuse lahendamine. Seekord tehti põllutöoministeeriumile ülesandeks kiires korras materjaale koguda ja wastawa seaduseelnõuga Riigikogule esineda. Kahjuks ei ole jõutud seda tänini veel teha. Eilses kõnes kriipsutas rkl. Zimmerman alla, et ministeeriumi seaduseelnõud liiga aeglaselt liiguwad. On ju ka

tõsi, et nad aeglaselt liiguwad, sellepärast et seadusandlik aparaat kõige parem pole. Tuleb siiski konstateerida, et need eelnõud siiski liiguwad, kuigi aeglaselt, ja pean ütleva, et nad omal ajal veel aeglasemalt liikusid. Ma ei taha sellega mitte endisi ministrid süüdistada. Endisel ajal tuli Asutawalt Kogult tagasi 2 seadust, üks nendest oli tasuseadus wõõrandatud maade eest. Ma ei taha sellega mitte etteheiteid tegema hakata endisele ministrile, waid tahan ainult konstateerida, et asi paranenud sellepärast, et rohkem töowõimalust on. Muuseas tegi härra Zimmerman etteheiteid, et olla terve aasta kinni peetud ministeeriumis maaparanduse fondi loomise seadus, kuna mina olen minewal kewadel lubaduse annud, et ministeerium selle seaduse kiires korras läbi waatab ja Riigikogule esitab Wabariigi Walitsuse kaudu. See seaduseelnõu oli Riigikogu liigete härrade Zimmerman'i, Pool'i ja Kalbus'e algatusel Riigikogule ette pandud ning ministeerium pidi selle kohta seisukohta wõtma. Ministeerium asus sellele seisukohale, et see seadus tuleks wastu wõtta mitte enne, kui maatarwitamise seadus Riigikogus läbi läinud on. Niikaua kui asunikudel juriidilist kindlustust oma kruntide peale ei ole, ei oleks sel seadusel suurt mõtet. Lõpuks sama seisukohaga ühines ka Wabariigi Walitsus, millest maakommisjonile juba mõne kuu eest teatatud pidi saama. Et seaduseelnõu wiibinud, küll wist tulnud arusaamatuse tõttu, — kas ta on edasi saatmata jäänud, wõi minule on ülesandeks tehtud seda maakommisjonile ette panna ja mina olin ära unustanud seda päewakorda wõtma. Niisamuti on lugu teise seadusega, mille kohta härra Zimmerman kõneles ja etteheidet tegi, et ta on põllutöoministeeriumis mõni kuu seisnud. See on nimelt härra Zimmerman'i terminoloogia järele „weelaskmise seadus“, mille kohta eilsel koosolekul lõbus meeololu tekkis. See on üks osa „weeseadusest“, mis minewal aastal peaosas Riigikogu poolt kinnitati ja ülejäänud osa — „sunnühisused“ — wastu wõtmata jäi. Seadus seisab koos kõigest 15 paragrahwist ja on paralleel-seadus samasugusele kui see, mis Riigikogu liikmete algatusel maakommisjonis on. Ministeeriumis on tema läbi waadatud ja kohtuministeeriumi läbi waatamiseks antud. Seal arwati, et mõni punkt tuleb ümber teha. Kohtuministeeriumist saadeti see Wabariigi Walitsusele ja mul ei

ole praegu meeles, kas ta on seal läbi waadatud wõi mitte. Igatahes wõib teda ruttu kätte saada ja Riigikogu päewakorda wõtta.

Sama seaduse kohta kõneles ka rkl. Kerem nii, et minu seletused oleks nüüd wastuseks ka härra Kerem'ile.

Peale selle tõi härra Kerem ette ühe töö, mis jällegi ministereiumis olla seisma jäänud, see on maahindamise seaduse kokkuseadmine. Minewal aastal lubasin mina seda wälja töötada ja Riigikogule ette panna. Maahindamise seadus sai sügisel põllutööministereiumis kokku seatud ja rahaministereiumi saadetud. Seal tulid eriteadlased, kes maahindamise töid Lõuna-Eestis juhatanud, — nimelt professor Pokrowski, arwamisele, et maahindamist uue seaduse põhjal läbi wiia oleks raske enne, kui maa planeerimise tööd lõpule jõuawad. Suurmajapidamised kaotatakse paari aasta pärast ära ja sellepärast oli rahaministereium arwamisel, et hindamise seadus ei tuleks weel päewakorda wõtta, waid ära oodata, kunni suurmajapidamised likwideeritud. Põhjusiks ei olnud mitte rahapuudus, nagu härra Kerem arwab, waid asjaolu, et Wabariigi Walitsus ei ole lõpulikku seisukohta selles küsimuses weel wõtnud. Mina ei oska ütelda, missugune arwamine seal saab olema, — kas tuleks see seadus kohe wastu wõtta ja maksuma panna wõi oodata nii kaua kui kõik mõisad planeeritud.

Üks suurematest põllutööministereiumi ülesannetest on riigistatud maa peale rajatud uusi talusid kindlustada. Kõigile on selge, et Asutaw Kogu, kui ta maaseaduse wastu wõttis, ei soowinud, et uued wäikemaapidajad lihtsateks riigirentnikkudeks wälja kujunewad. Muuseas § 15-das oli ette nähtud, et maad renditakse wälja põliseks pidamiseks ja et sellekohane eriseadus saab wälja antud. Täniini pole aga weel niisugust seadust wastu wõetud wahest sellepärast, et see küsimus suur ja raske on, wahest ka sellepärast, et põllutööministereium tegeliku maareformi läbiwiimisega koormatud oli ja seaduseelnõu täniini esitada ei jõudnud. Praegu on kahelt poolt tööd tehtud. Ühelt poolt on Riigikogu põllumeesterrühm seaduseelnõu ette pannud, teiselt poolt on see ka põllutööministereiumis kokku seatud ja wiibib praegu kohtuministereiumis, kus ta lõpulikult redigeeritakse. Wõib olla lähemal ajal saab kohtuministereium selle tööga walmis ja Wabariigi Walitsus paneb ta Riigikogule

ette. Nimetatud kaks elnõu oleksid materjaaliks maakommisjonile, kui nad ühel ajal päewakorrale tulewad ja siis selgub, kumb neist wastu wõetud saab. Härra Zimmerman arwab, et enne tuleks tasumaksu seadus wälja töötada ja siis põlise tarwitamise seadus. Ma olen teisel arwamisel. Ma arwan, et enne tuleks põlise tarwitamise ehk eraomanduse seadus wälja anda ja peale selle tasuseaduse juurde asuda. Wahest oleks küll loogiline maa kinni maksta ja siis teda kohtadeks ära jaotada ja wälja anda, aga riiklisest seisukohast wälja minnes jääks tasuseadus teiseks seaduseks, sest et meie wõiksimme maa eest maksimum nii palju maksta, kui ta meile sisse toob ja mitte rohkem. Sellepärast on tarwlik enne selgusele jõuda, kui suure sissetuleku meie müümise ehk rentimise teel saame wõõrandatud maa eest. Kui aga tasuküsimus enne saaks otsustatud, wõib eksida. Igatahes on see maitse asi. Muidugi tuleks tasuküsimus päewakorrale wõtta ja kord tema lahendamiseks samme astuda. Kui põlise maa tarwitamise seadus wastu wõetakse, siis tekiks wõimalus terve rida küsimusi lahendada, mille kohta palju on kõneldud ja mida siin alla kriipsutati. Nimelt toonitas härra Kerem, et täniini on meil lahendamata põlumajanduslise pikaajalise krediidi organiseerimine. Pikaajalist maakrediiti meil ei ole ja seda tuleks tõesti organiseerida. Kui ma ei eksi, kõneles härra Zimmerman ka sellest, et maapanga organiseerimise tööd seisma on jäänud. See on sellepärast juhtunud, et ministereiumi seisukohast oleks raske küsimust lahendada enne, kui asunikud kindla juriidilise aluse peale rajatud oleks. Sest raske on pikaajalist krediiti anda, kui meil kuueaastased rendilepingud makswad on. Maapanga põhikiri on ammu põllutööministereiumis walmis, juba poolteist wõi paar aastat, aga ei ole temale käiku antud, sest oldakse arwamisel, et praegu sarnastes oludes on raske maapanka käima panna.

Weel on terve rida seadusi ette nähtud, mille kohta ma tahaksin wast mööda minnes paar sõna kõneleada. Keegi eelkõnelejatest tuletas meelde, et meil on lahendamata endiste mõisade renditalude metsa ja hoonete kasutamine. Pean tähendama, et nüüd on see küsimus enamwähem lahendatud ja praegu kinnitab ministereium juba komisjoni otsuseid. Igatahes sünnitas see asi kibedust wanade rentnikkude seas, kes mõnikümend aastat olid koha peal elanud ja

nüüd riigile renti maksuma pidid hoonete eest, mis nad sagedasti ise ehitanud, ja ostma metsa, mis nad ise kaswatanud. Nüüd on need hooned ja metsad nende omanduseks tunnistatud. Samuti on ka väga palju pahameelt kohtade peal sünnitanud selle metsa tarvitamine, mis asunikude maade peal oli. Põllutöoministeriumi poolt on ka selles asjas asunikudele vastu tulnud. Enne wõis asunik wabalt kasutada ainult seda tema karja ja heinamaa peal kaswawat metsa, mis alla 3 tolli oli. See korraldus ei wõimaldanud kultuura töid teha, näituseks, heinamaid laastata ja karjamaid puhastada. Uue korralduse järele awaneb neile nüüd wõimalus heinamaade pealt metsa maha wõtta ja ilma maksuta kasutada tingimise-ga, et see maakultuuri tõstmiseks sünnib, näituseks kändude wäljajuurimise läbi jne. Peale selle on meil tõesti mõnes kohas eksitud hoonete eest üüri määramisega. Siin toodi ette, et olla, näituseks, asunikud hoonete eest rohkem üüri maksnud, kui maa eest renti. On tõesti niisuguseid juhtumisi olnud. Nüüd on aga korraldus maksuma pandud, et hoonete üür ei wõi kõrgem olla, kui 25% maarendist. Arusaadaw on, et see käib nende hoonete kohta, mis mitte luksus-hooned ei ole ja mis asunikudel põllumajapidamiseks tarwilikud on. Kes tahab laialt elada ja suuremaid majasid tarwitada, sellel tuleks selle eest ka eriti maksta. Sel ajal, kui asunikud on sunnitud mõisa härrastemajades elama, ei wõeta neilt mitte üüri üle 25% rendist, selle peale waatamata, kui suur hoone wäärtus on. Härra Zimmerman tõi muuseas ette ühe nähtuse, et kusagil Läänemaal olla asunikku käest suuremat renti nõutud, kui endine mõisarentnik maksis. Tuleb nii aru saada, et enne planeerimist oli vähem rent ja peale planeerimist oli suurem. Kui ma ei eksi, toodi ette, et endine rent oli 4.800 marka ja nüüd nõutud 6.000 m. Muuseas kriipsutas härra Zimmerman weel alla, et riigimaadeülem, kelle poole tema küsimustega pööranud, ei wõinud temale selle kohta wastust anda. Mina imestan selle üle, et Riigikogu liige, kes nii kaua aega ministeeriumis töötas, niisuguse küsimusega ise walmis ei saanud. Asi on ju väga lihtne. Enne planeerimist ja wäljandmist kalkuleeriti renti adrasajandikkude põhjal. Peale planeerimist aga tehtakse uus hindamine ja wõetakse rendi aluseks puhaskasu rublad. Arusaadaw, et endiste ja uute andmete wahel

wahel wõib olla. Igatahes aga wastab uus hindamine rohkem tõele ja on õiglasem. Sellepärast on niisuguseid juhtumisi, et mõnes kohas maksab asunik rohkem, kui endine mõisapidaja ja teises kohas vähem, aga, et asunikku käest sihikindlalt rohkem renti nõutakse, on eksitus. Kus asunikud vähem maksawad, seda ei tooda muidugi siin ette, aga kus mõnel juhtumisel rohkem on makstud, siis tehtakse sellest suur kära. Kui aga asunikudel 1200 marka rohkem tuli maksta, sellest räägitakse kongressidel ja ka siin.

On siin käsitatud asunikkuudele laenuandmise küsimust. Nagu teada, annab põllutöoministerium inwentaari laenu kas natuuras ehk rahas. Natuuras antakse laenu inwentaari, loomad jne. näol, mis mõisades wõrandati. Rahas antawa laenu summa oli 1921 a. 50 miljoni. Härra Zimmerman kriipsutas alla, et selle laenu wäljaandmine nii oli korraldatud, et asunikud seda igalpool mitte kätte ei saanud. Selle laenuga oli asi niisugune, et raha anti rahwapangale. Rahwapank leppis omalt poolt kohaliste rahaasutustega kokku, et need laenu wäljamaksmist toimetaksid. Seda laenu andsid 61 rahaasutust. Tähendab, kaunis suur arw rahaasutusi, mis pidid wõimaldama asunikule enam-wähem korraldada laenu kättesaamist. Teine wõimalus oli laenu andmist korraldada ringkonnawalitsete läbi. Kas oleks aga see parem tee, on küsitaw. Aga et ühistegewus selle jagamisega parem toime arwas saawat, anti see laen tema korraldusse. Mina arwan, et asunikud enam-wähem igalpool laenu kätte wõisid saada. Läänemaal on küll rahaasutuste wõrk nõrk ja seal ehk tekkis laenusaaamise raskusi, kuid teistes maakondades wõib laenusaaamisega enam-wähem rahul olla. Siis toodi weel ette, et käesolewas eelarwes on liig wäike summa — 10 miljoni — laenuks üles wõetud. See on muidugi wäike summa, wõrreldes minewaaastasega, aga juba eelarwe alamkommisjonis andis ministeeriumi esitaja pikemat seletust, mispärast ministeerium arwab 10 miljoniga läbi saada. Siin peab silmas pidama, et ehituslaenuna on eelarwes ette nähtud palju suurem summa — 100 miljoni marka. Rahwapanga aruandeid läbi waadates näeme meie, et kewadiste kuude jooksul on laenu wäljaandmise hooaeg olnud; siis oli seisak ja uus hooaeg algas oktoobril ja kestis kunni detsembrini. Nende wiimaste kolme kuu jooksul on wälja antud

15 miljoni, mis asunikud arwatawasti ehitusmaterjaali ostmise peale ära kulutasid. Kui need asunikud, kes inwentaari-laenu ehitusmaterjaali ostmiseks ära tarwitasid ehituslaenust tarwisminewaid summe saawad, siis maksawad nad inwentaari-laenu tagasi, sest ehituslaen on palju soodsam ja antakse pikema aja peale. Niiviisi wabanewad teatawad summad inwentaari-laenust ja wõiwad nendele asunikudele antud saada, kës tõesti inwentaari muretsemiseks laenu tarwitawad.

Oli raske rohkem kui 10 milj. marka inwentaari-laenuks eelarwesse üles wõtta, sest tuli juurde uus suurem summa ehituslaenude andmiseks. Peale selle olid riigil ka suured wäljaminekud selleläbi, et asunikud ehitusmaterjaali pikema aja peale — kummi 20 a. — laenuna saawad. Kui 3.000 asunikku metsamaterjaali wälja wõtawad, ... (P a r e m a l t p o o l t : S e e o n k ü l l w ä g a k a h t l a n e !) ... siis tuleb see riigile 85 miljoni maksma. Sellest 85 miljoni saaks riik ainult wahest 10 miljoni praegu kätte. Siis on weel kawatsus nendele asunikudele wastu tulla, kes ehitama hakkawad, sel näol, et neile kas aasta ehk kaks maarenti maha jätta. See oleks ka üks alamkomisjoni soowiawaldus Riigikogule. Ma ei tea, missuguse seisukoha Riigikogu wõtab, kuid see oleks tõesti otstarbekohane, et neile, kes ehitawad, maarenti maha jäetaks. Muidu tuleb nii wälja, et riik ühelt poolt annab laenu ja teisest kohast wõtab selle raha jälle tagasi rendi näol.

Siin toodi weel ette, et metsade peawalitsuse ametnikud ei ole wastu tulnud asunikudele ja on metsa määranud vähemalt 30—40 wersta tagant, kuna mets lähemal oli ja sai maha müüdüd oksjoni teel. Need faktid, mis siin ette toodi, wist küll tõele ei wasta. Kindlaid andmeid mul praegu ei ole, aga mul on meeles, et seal oli kohapeal juurdlus toime pandud ja ei olnud põhjusi metsametnikku süüdistada, et ta asunikudele wastu ei oleks tulnud. Üldse on aga seisukord niisugune, et kus metsa palju — seal asunikka wähe, ja kus asunikka palju, — seal on metsa wähe. See on täiesti arusaadaw, sest niisugustes maakondades, nagu Wiru maakonnas, on metsapind suur, seal wastawalt tuleb põllupind wäiksem. Näituseks aga Wiljandiehk Läänemaal, kus metsade pind wäiksem, seal on arusaadaw, et põllupind suurem tuleb. Mõnes kohas on nüüd nii-

kaugele jõutud, et asunikude tarwis on 2 aasta plangid ette raiutud.

Kolmas maakorralduse peawalitsuse ülesanne oleks wõõrandatud maade otsarbekohane planeerimine. On palju kõneldud, et nende tööde juures on kõiksugu wigu ja wäärnähtusi ette tulnud, et on töö pahasti tehtud jne. Seda ei wõi ka eitada, on tõesti puudulikud mõnes kohas maamõõdu tööd olnud, kuid seda tuleb sellega seletada, et nii suure hoo juures oli raske paremat tööd teha. On parandatud tehnilist külge ja on antud teatawad juhtnõõrid maamõõtjatele. Wõib olla läheb töö aeglasemalt, aga selle eest tehakse paremast. Ka muud tööd, mis maakruntide wäljaandmistega seotud, nagu kandidaatide määramine, nende kinnitamine jne. on käesolewal aastal juba läbi wiidud märtsikuus. Nüüd on selle tööga lõpule jõutud ja see annab wõimalust igale asunikule kewadel õigel ajal koha kätte saada ja maaharimise töid korralikult teha. Mõisade likwidatsiooni juures oli üks raskematest küsimustest mõisatöölise küsimus. Selle kohta on Riigikogus arupärimised ja küsimised figureerinud ja on seletusi antud. Härra Wain tõi statistilisi andmeid ette, mis igitahes olid wäga puudulikud. Nende andmete järele on wist küll ainult 7% mõisatöölisest maad saanud, mis aga mitte tõsi ei ole. Meil on minewaaasta kokkuwõte, kus oli üles wõetud 14 tuhat tööliste perekonda, kes suurmaapidajate juures tööl olid. Neist on pooled, see on umbes 7 tuhat maad saanud. Tähendab 50% on ilma maata jäänud. Sel aastal on läbi wiidud kõrraldus, et wõimaldada kõikidele mõisatöölisetele saada vähemalt käsitöölise krundid 7—8 wakamaa suuruses. Mul ei ole kõigist maakondadest andmeid, aga wiimase kokkuwõtte järele Wiru maakonnas oli jäetud mõisatöölisetele 11 mõisast 74 normaal talu. See on kaunis suur protsent ja ma arwan, et seda traagilist tööliseküsimust, mis minewal aastal oli, meie käesolewal aastal ei näe.

Muuseas on ajakirjanduses, kui ka Riigikogus ette toodud, et ministeerium wäga kergelt ümber käib krundite määramistega eriotstarbeteks ja sõjawäelastele. Siin oli mul juhus ühe arupärimise puhul juba andmeid tuua Wiru maakonna kohta. Nendest andmetest oli näha, et see asi tõesti üles puhutud oli ja sellepärast pikemalt aega wiita ma ei taha. Omal ajal tõin ma Riigikogule üksikasjaliselt ette, et

ministeerium siit keskwalitsusest oli määranud krundid, kui ma ei eksi, wist 11 sõdurile ja ohwitserile kogu Wirumaa mõisadest. Senni ajani on 3 aasta jooksul rohkem kui 15 tuhat krunti wälja planeeritud. Ministeeriumil ei ole just täpipealseid andmeid nende kasutajate kohta, kuid see ei tähenda, et neid andmeid ei ole tahetud saada. On võimalik kokku seada kruntide „katastri“ ainult rendilepingute alusel ja seda ei wõi teha enne kui rendilepingud kinnitatud saawad. Kahjuks on rendilepingute kinnitamine wiibinud. Minul on olemas umbkaudsed andmed nende kruntide kohta, mis wallanõukogude ja ministeeriumi poolt endistele mõisnikkudele said määratud. Neid andmeid waadates wõib näha, et siin mingisugust hädaohtu ei ole, mida ka rkl. Kerem tähendas.

Ma wõiksin Riigikogu liigetele anda terwe selle nimekirja, aga ma ei taha seda teha, sest siis wõiks, kui seal juhtuks mõni wiga, jällegi niisugune lärm tõusta, nagu Audru, Sausti ja Tõstamaa mõisade puhul, millest härra Gustawson 3—4 korda on kõneleud. Ministeeriumile wõidakse niisugusel korral ette heita, et tema andmeid wõltsib ja mõisaid tahab mõisnikkudele tagasi anda.

Wõiksin selle juures peatada, kuidas edaspidi kawatsetakse maareformi läbi wiia. Sellest wõib palju rääkida, aga ma ei taha selle juures pikalt kõneleda. Isegi haridusminister kõneles juba siin, et tulewal aastal planeeritakse kõik mõisad. Põllutööministeerium töötab praegu nimekirja kallal, mille põhjal tuleks mõned mõisad jätta suurmaapidamiseks pikema aja peale. Selle tööga ei ole veel lõpule jõutud. Ministeerium asub seisukohal, et osa neist suurmaapidamistest, mis meil olemas on, tuleks sarnastena alles jätta. See oleks iseäranis tarwilik sel ajal, kui meil 15.000 wäikemaapidamist veel korraldamata on. Kui suur allesjäädaw suurmaapidamiste arw oleks, seda ei wõi ma kindlasti ütelda. Kui planeerimisele määratud mõisade arw mitte liig suur ei ole, wõib loota et nad tulewal aastal jõutakse ära planeerida ja maareformi praegusel kujul enam-wähem lõpetada. Igatahes tehtakse nii palju, kui tehniliselt võimalik on.

Siin arwustati ministeeriumi tegewust sooparanduse alal. Muuseas toodi härra Zimmerman'i poolt ette, et oleks tarwis olnud maaparanduse bürood ellu kutsuda, mis enne sõda töötasid. Kahjuks ei ole

aga härra Zimmerman, kes, kui ma ei eksi, eelarwe alamkommissjoni abiesimees oli, tähele pannud, et erakorralises eelarwes on üles wõetud üle 19 milj. maaparanduseks. Nagu seletuskirjas öeldud, on selles summas 100.000 marka maaparanduse büroo juhataja palgaks ette nähtud. Selle summaga tahetakse võimaldada kas põllumeeste keskseltsile, wõi mõnele teisele organisatsioonile wastawaid jõudusid palgata. Härra Wain tõi ette asjaolu, nagu oleks ministeerium summad maaparanduse tööde jaoks alles siis eelarwesse wõtnud, kui alamkommissjon nende tarwiduse peale tähelpanu juhtis. Pean tähendama, et ministeeriumi esialgses eelarwes oli maaparanduse tööde peale 21 milj. mk. ette nähtud. Wabariigi Walitsuses kärbiti seda summat, nii et 11 milj. mk. järele jäi. Kui see summa Riigikogu eelarwe alamkommissjonis arutusel oli ja seal selgus, et komisjon selle summa suurendamist toetab, siis riskeerisin Wabariigi Walitsusele ettepanekuga esineda selle summa suurendamise asjus. Nüüd ongi see summa suurendatud. Nii ei ole mitte ministeerium seda summat eelarwest wälja jätnud, waid ainult Wabariigi Walitsuses kärbiti seda, et eelarwet tasakaalu wiia. Sarnaseid kärpimisi oli palju ka teistel aladel. Raske oli sellest üle saada, sest kõige pealt oli tahtmine puudujääki vähendada ja eelarwe tasakaalu wiia.

Weel esitati pikemalt küsimusi, mis metsade peawalitsuse wõimkonda käiwad. Muuseas I lugemisel toodi ette, et meil riigimetsadest wähe sissetulekuid on. Endised metsad olla suurema profiidiga töötanud, näituseks olla saadud metsadest 5 miljoni kuldrubla. Nende arwude kohta on härra Kerem juba üksikasjalikumaid andmeid ette toonud; ma ei tahaks neid enam kordama hakata. Eesti metsad ei wõi 5 miljoni sisse tuua, ja juhtumisel, mil nad niipalju sissetulekut andsid, on wist metsadelaastamisega tegemist. Et metsade peawalitsus praegu veel nii hästi ei tööta, kui endised metsaametkonnad, on arusaadaw. Niisugust reformi, nagu meil, ei ole kusagil teises riigis läbi wiidud, ei ole teist seesugust eksperimenti tehtud. Seesugust metsade riigistamist ei ole kusagil. Eesti wabariik on wist ainuke riik maailmas, kelle käes on kõik riigis olewad suuremad metsad. Tuleb aga ka sellega rehkendada, et metsad riigi käes ainult 1 aasta ja 11 kuud on olnud, wõib olla tegelikult veel vähem.

Riik wõttis metsad wormilikult üle 1. mail 1920 aastal. Tegelikult lõpetati see ülewõtmine 1920 a. suwel. Ja nüüd räägitakse, et metsade peawalitsuse aparaat ei ole sisse töötatud. Riik wõttis 800.000 tiinu metsa üle. Ülewõetud metsade plaanid olid osalt kaduma läinud, ei olnud ka tarwilist hulka ametnikka. 1½ aasta jooksul on tarwis olnud organisatsiooni luua ja õige suurt. Arusaadaw, et seal wahest wäiksemad sissetulekud olid ja asi mitte nii korras ei olnud, nagu ta pidi olema. Öeldakse, et endised riigimetsade sissetulekud suuremad olla olnud, wõrreldes nüüdsetega. Peab tähendama, et nende metsade walitsemine oli odawam, kui praegune metsade walitsemine, sest et riigimetsad olid wäga hästi korraldatud. Ka metsa massiwid olid suuremad. Ei olnud ka niisuguseid wäikseid töid, nagu meil praegu metsaametnikudel tuleb teha. Meie metsaametnikka koormawad igasuguste raiepiletite wäljaandmine asunikkudele ja teistele kohalistele elanikkudele, hagudetegemise load jne. — Ollakse arwamisel, et puuhinnad enne sõda odawamad olid, kui nüüd. On teatawaid andmeid olemas, kalkulasioone, mille põhjal on selgeks tehtud, et puuhinnad olid enne meie hindadest 30% kõrgemad. Siis tuleks weel arwesse wõtta seda, et meie metsade peawalitsusel, nagu ma juba tähendasin, suuremad summad kaudselt oma tulude eelarwest maha tuleb kustutada. Näituseks asunikkudele metsade wäljaandmine, mille eest ta umbes ⅓ hinnast praegu kätte saab, kuna ⅔ kahekümne aasta jooksul maksetakse. Peale selle on meil raudteewalitsus ja küttekomitee metsa poole hinnaga kätte saanud. Eelarwe-kommisjonis toodi ette andmed, kus selgus, et küttekomitee ja raudteewalitsus on 1 tiinu metsa 22.000 marga eest saanud, kuna metsade peawalitsus ise umbes 50.000 marka tiinu pealt kännuraha wälja töötab. Sellest on näha, et nimetatud asutused on metsa poole hinnaga kätte saanud. Need summad aitawad põllutööstuste tulude eelarwet wähenendada. Muidugi on wõrreldes Wene metsade walitsemisega, meie metsade walitsemine kulukam. Kui enne wäljaminekud tegid sissetulekust 33% wälja, siis peame meie rehkendama 35%. Wahe oleks ainult 2%, mis ka nii wäga suur ei olegi. Nüüd lasub aga metsade peal ka suurem maamaks, kui enne. Meil on eelarwesse üles wõetud 20 miljoni, kuna enne ühe puhaskasu rubla pealt

4,6 kopikat wõeti, see on, meie rahas umbes 8 marka wõetakse, nüüd aga 20—21 marka. Tähendab, maamaks on kolmekordseks tõusnud. Üle minnes kultuurtööde juurde, millest siin täna pike-malt rääkis härra Piiskar, ja mille kohta wõttis sõna I lugemisel härra Stackelberg, peab tähendama, et seisukord mitte nii täbar ei ole, kui ette toodi. Räägitakse ikka, et meil on 30.000 tiinu metsa maha raiutud. Metsade peawalitsuse andmete põhjal on umbes 15.000 dessatiini niisugust metsa, millest siin kõneldud. Kultuurtööde tegemisega on metsade peawalitsus algust teinud läinud aastal. Nagu teada, olid kultuurtööd meil seotud seemneaastatega, sest seemne tagawara meil ei olnud. Teatawasti on iga 4—5 aasta tagant 2 seemneaastat. Meil oli mets kill üle wõetud, aga keegi metsapidajatest seemet üle ei annud. Minewal aastal oli esimene seemneaasta, järjelikult saab 1922 a. teine seemneaasta olema. Sellel alal on hiigla töö ära tehtud. Umbes 1.000 tiinu on metsa külitud. Selle lühikese aja jooksul on organisatsioon loodud, kes seemneid korjas, puhastas, ja muid töid tegi. Siin on kaunis huwitaw näha, kuidas teistes riikides seda kultuurtööd tehakse. Näituseks, on Soome metsaasjanduse aruandest näha, et 1912 a. oli umbes 300 tiinu üles töötatud. Teatawasti on Soomes riigi metsi umbes 4 miljoni tiinu. Tulewal aastal kawatsetakse meil 2 kord rohkem ära teha. Edaspidi tuleb igatahes hoolsamalt metsaga ümber käia. Kui mitte terve aasta lank, see tähendab — 9.000 tiinu, maha raiuda, waid wähem, siis wõib mõne aasta jooksul metsad täiesti jonele saada. Muidugi oleb kõik sellest, kuidas teiste küttaainetega asi kujuneb. Kui meie jõuame lähema aja jooksul turbatööstuse käima panna, sel määral, kui meil seda tarwis on ja põlewkiwi ka kaasa aitab, siis wõiks sise-mise tarwituse jaoks metsade raiumine märksa wähenetatud saada. Ka nüüd on metsa juba wähem raiutud, kui ülewalmimetatud normaalne lank. Minewal aastal määrati peale selle, mis riigiasutused üles töötasid, umbes 6.000 tiinu oksjoni teel wäljamüümiseks. Enne uut aastat oli ⅓ sellest arwust müüdüd. Wähe rohkem peale uutaastat, tähendab 1921/1922 a. hooajal on juba teatud tagawarad jäänud. Ka on palju sellest kõneldud, et metsaametnikud on pahad, ei oska rahwaga ümber käia jne. Härra Piiskar tõi ette, et metsade peawalitsuse koosseisud liig

suured. Metsade peawalitsus olla väga perekas asutus. Tema koosseisu võiks näituseks, võrrelda kütteinete keskkomitee omaga. Oeldakse küll, et niisuguse asutusega võrrelda ei või, kellel omal puudused on maad võtnud, aga et teist asutust ei ole, siis on see mööda pääsemata. Kütteinete keskkomiteel olla Tallinnas kunni 80 ametnikku. Metsade peawalitsuses on neid ainult 50. Siin peab arvesse võtma, et metsade peawalitsus metsade eest hoolitsema peab ja ligi 25% metsade arvust üles töötanud on. Ma ei taha öelda, et küttekomitee kõige pahem ja metsade peawalitsus kõige parem ametkond oleks. Siiski on rõõmustavaks nähtuseks, et teataw organisatsioon on loodud, mis endistes kokkuhoidlikum ja mitte ümber pöörduvalt. Härra Kerem kriipsutas alla, et metsade peawalitsuse ametkonnas kõiksugu kuritarwitused ilmsiks tulewad, ja nagu tahetakse seda warjata. Mul on kaunis huwitawad andmed koosseisude kohta. Metsade peawalitsuses on ette nähtud koosseisu järele 110 metsaülemat, ametis wist 105. Metsad on vähem, kui 2 aastat riigi käes olnud, ja ma loen selle karistuste registri ette, mis selle aja jooksul on tehtud. Sellest koosseisust on kohtu alla antud 5 ametnikku, ametist wabastatud 12 ja ametis alandatud 7, kokku 24. Ligi 24% on karistatud ja see on oma kohast juba kohutaw pilt. Siin on katsutud kõrwaldada neid, kes oma ametis mitte kohased ei olnud, ja on teisi asemele leitud, kes rohkem kohased. Võib oletada, et see kätte saadud. Tähendab — paraneb asi. Kõneldi veel metsaülemate korteritest. Mina küll niisugust metsaülemat näinud ei ole, kes 10-toalises korteris elab ja, nagu siin öeldi, metsaparunit mängib. Mina ei arwa ka, et see teenistus nii hea on, et sealjuures võib weel normaal talu pidada ja metsawarandustega kaubelda jne. Siis ei oleks mitte selle lühikese aja jooksul 16 abimetsaülemat ära läinud, nende koosseis on wist 120; nii on siis väga suur protsent ära läinud. Ei või, ministriumile ette heita, et tema olla läbi sõrmede waadanud ja warjata püüdnud, kui keegi seal mõne suurema eksitusega walmis on saanud. Just wastupidi, siin on abinõud käsile wõetud, mis võib olla, kusagil teises ametkonnas Eestis tarwitatud ei ole. Kusagil ei ole 1½ a. jooksul 25% kõrgematest ametnikkudest karistatud. Iseäralist tähelpanu on oma peale tõmmanud metsakorralduse salk, kus mõned korra-

lagedused ja, võib olla, ka kuritarwitused ette on tulnud 1919 a. raielangi kindlaksmääramise puhul. Siin on igatahes asi ka liialdatud. Härra Piiskar sellepeale waatamata, et alamkommisjonis andmed olid ette toodud, — mul on praegugi see tabel siin, — siiski kriipsutas alla, et weel 2.000 tiinu wäljaandmisele kuuluwad. Tegelikult on praegu wälja andmata 649 tiinu. Wälja antud on 2.669 tiinu, kokku tuleks siis wälja anda umbes 3.400 tiinu. Selle 1919 a. raielangi wäljaandmise küsimuse juures võiks wahest pikemalt peatama jääda. Asja kohta on palju räägitud ja on nii kaugele saadud, et, nagu ma „Tulewikust“ lugesin, walitsust süüdistatakse, et ta weerand miljardi riigi kukutamiseks wälja andnud. Kirjatükk on wististe härra Jõeäär'i kirjutatud. Asjaolud on aga hoopis teised. 1919. a. raielangi wäljaandmine põhjeneb Wabariigi Walitsuse otsuse peal 7. juunist 1920 a. Wabariigi Walitsuse protokollist on näha, et 1919 a. raielank endistele omanikkudele wabaks anti sellepärast, et nad olid 1919 a. kõik kulud kandnud ja maksud maksnud. Metsad wõeti ju riigi poolt alles 1920 a. üle. See oli ametlik põhjus, nagu ta ka Wabariigi Walitsuse otsuses redigeeritud on. Teiseks põhjuseks olla see asjaolu, et tol ajal küttekriis walitses ja selleläbi loodeti rohkem puid turule saata. Meil on 2 aastat metsa wälja antud ja nüüd korraga on aru saadud, waadake, Wabariigi Walitsuse poolt on weerand miljardi riigi kukutamiseks määratud. Väga huwitaw on aga, — mis ka Wabariigi Walitsuse protokollist selgub, — et Wabariigi Walitsuse koosolekul kui niisugune otsus tehti ja peaminister Tõnisson otsuse alla kirjutas, ka kaks ministrit sotsiaaldemokraatlise rühma esitajana wiibisid, nimelt härra Palwadre ja Hellat, kuid Wabariigi Walitsuse tähelpanu selle peale ei juhtinud, et sellega miljonid riigi kukutamiseks määratakse ja et niisugune otsus seadusega kokkukõlas ei ole. Nüüd aga öeldakse, metsade peawalitsuse ülem Kitsing on need raielangid wälja annud ja põllutööminister ei pane seda tegewust kinni. See on ju ometi Wabariigi Walitsuse otsus ja minister peab seda täitma. Nüüd aga leitakse, otsus olla seaduswastane ja riigikontrollor ütles mulle, et juristid riigikontrollis seda ka leiawad. Ka härra Rei on arwamisil olnud, et see seaduswastane on. Mõned juristid jällegi ütlewad, et ei ole. Igatahes ei ole küsimus päris selge.

(Th. Pool (töer.): Igal juristil on oma seadus.) Härra Pool oli siise ka walitsuse koosolekul. Kui nüüd weel andmeid on, et meie metsakorralduse ametnikud olla just raha eest üksikul korral huwitatud isikutele wastu tulnud ja metsakaardid mõnes kohas wõltsinud, siis oleks kahju, et tööd on rikutud. Siin räägiti weel juhtumisest Lehtse metsas, et see olla riigikontrolli poolt ülesse wõetud. Ma pean aga ütleva, et metsade peawalitsuse, aga mitte riigikontrolli algatusel seal rewideerimist toime pandi. Nüüd tekib küsimus, mis siis teha nende 649 tiinuga, mis weel välja antud ei ole. Tähele pannes, et see Wabariigi Walitsuse otsus on, pöörasin mina muidugi Wabariigi Walitsuse poole küsimisega, kuidas edasi talitada arwatakse. Wabariigi Walitsus pole jõudnud weel küsimust otsustada. Kui nüüd leitakse, et wäljaandmine seaduswastane on, siis tuleb muidugi wäljaandmine seisma panna. Kui aga jõutakse selgusele, et see täiesti seaduspärane oli, kas ei oleks otstarbekohasem metsa edaspidi mitte natuuras, waid rahas anda? Kahjuks oleme liig hilja nii targaks saanud, niihästi meie kui ka need Riigikogu liikmed, kes selle küsimuse üles tõstsid. Kui nüüd aga wäljaandmine seaduswastane oli, mis tuleb siis selle metsaga teha, mis juba välja antud, kas tagasi nõuda wõi, mis õieti? Mina olin kindel arwamises, et metsade peawalitsus seaduspärase walitsuse määruse põhjal talitab. Hiljuti aga selgus, et see lihtne otsus oli, mis „Riigi Teatajas“ välja kuulutatud ei ole ja millel kahtlane seaduse alus. Minu ettepanek Wabariigi Walitsusele on metsaandmist natuuras lõpetada ja nendele endistele omanikkudele, kes metsa weel saanud ei ole, välja maksta rahas kännuraha 1919 a. taksihinnaga.

Peale selle oli kõne all põllumajanduse peawalitsus. Omal ajal esimesel lugemisel wõrdles härra Arro seda eelarwe-osa Daani eelarwega ja leidis, et meil väga wäiksed summad põllumajanduse kultuuri tõstmiseks määratakse. See on tõsi, et Daani eelarwes teised summad figureeriwad, aga Daanimaal ei ole maa-reformi läbiwiimist ega teisi erakorralisi suuremaid wäljaminekuid. Ja mina wõiksin öelda, et ministeeriumil on igatahes suur soow ja tahtmine neid summasid suurendada, ja saame meie tulewikus rikkamaks, siis hakkame neid ka suurendama. Nii kaua aga, kui komisjonis

pikemalt arutada tuleb, kas peame terwe täku wõi ainult tagumiste jalgade ostmiseks krediite nõudma, on raske hobuse-tõugude parandamisest rääkida. Niisamuti on lugu ka sarwloomadega ja sigadega. Loomakaswatus ei ole mitte ühe aasta töö, see on aastakümnete töö, mida tuleb sihikindlalt teha ja loomulik, et riik peab selleks wastawat abiraha andma. Wäljamaal igalpool, näituseks, Rootsis jne. antakse suuri abirahasid. Aga pole midagi teha, oleme nii waesed ja sellepärast on raske korraga niisugust jõupingutust ette wõtta. Igatahes tuleb seda alla kriipsutada, ja ma arwan, et siin ei ole minul kellegi Riigikogu liikme lahkarmamist, kui ma ütlen, et just põllumajanduse peawalitsus on täiesti kontaktis töötanud seltskondliste organisatsioonidega ja on wõimalikult püüdnud kätte saada seda, et tegelik põllumees ise oma wäga sel ajal korraldaks oma seltside läbi. Ja ministeerium saab ka edaspidi selles sihis tööd edasi tegema.

Loomaterwishoiu peawalitsuse tegevust arwustades, oli härra Zimmerman arwamisel, et meie piiriarstide wõrk nõrk ja Wenemaalt wahest loomataudid sisse wõiwad weetud saada. Seda wõimalust wõi seda hädaohtu ei ole ministeerium ilalgi silmade wahele jätnud ja on täiesti informeeritud selles, kus kohal Wenemaal need taudid olemas on. Praegu meil seda hädaohtu weel karta ei ole. Sellepärast oleks wast ülearune praegusel ajal erakorraliselt loomaarste piiri peale saata. Meil on ülepea Eestis loomaarste wähe, meie Eesti karjad wõi loomad wõiksid kõi korda suurema hulga arstide poolt abi tarwitada ja siiski on teatud protsent wäljamaalasi weel nende arstide hulgas. Kõrwalt neid spetsialiste loota ei ole, tuleb oodata kunni oma ülikool neid annab. Loomaarstidega oleme niisama hädas, kui teistegi spetsialistidega. Sellepärast oleks raske praegu Petserimaale ja Narwa piiri peale erakorraliselt arste komandeerida. Kui seda tarwis oleks, kui seal hädaoht oleks, siis wõib teatawad abinõud käsile wõtta. Niisamuti oleks need erakorralised abinõud, mis loomaarstid siin tarwitusele peaks wõtma, kui niisugune hädaoht tulemas on, väga raskendawad elanikkude liikumisele ja sellepärast tuleb nende abinõude tarwitusele wõtmisega ettewaatlik olla. Praegu on just wiimast informatsiooni Wenemaal selles suhtes oodata ja wast peale pühade

saame teada, kuidas seal taudidega lugu on.

Siis oli siin veel mõni Riigikogu liigete poolt ette toodud küsimine, mille kohta tarwilik seletust anda. Muuseumis härra Wain käsitas pikemalt metsades karjatamise küsimust. Siin on tõesti põllutöoministerium kahe tule wahel. Esimesel lugemisel rääkis rkl. Stackelberg kategooriliselt karjatamise vastu, seletades, et karjatamine on kõige suurem metsade häwitamine. Nüüd räägitakse aga teiselt poolt, et seda karjatamist tuleb lubada. Nüüd tuleb ministeriumil nende kahe seisukorra wahel laweerida, mis väga raske on. Tegelikult on ministeriumi poolt selles suhtes vastu tulnud seal, kus wõimalik, aga seal, kus karjatamise läbi mets tõesti rikutud saab, tuleb lubaandmisest loobuda.

Härra Wain arwustas meie statistikat ja oli arwamisel, et ministeriumis statistika väga korratu on ja selle tõttu selget pilti meie majanduslisest elust eriti põllumajanduslisest ei saa. See on tõsi, sest põllutöoministeriumil ei ole õieti oma statistikat olnudki, statistika osakond töötas toitusministeriumi juures. Siis pane me kõige pealt küsimuse ülesse, kas on meil Eestis üldse statistikat olnudki. Siin on eelarwe arutamise puhul mitmel ja mitmel korral toonitatud, et meie seda ei tea, kuipalju meil punktipealselt elanikka Eestis. Meil ei ole veel wõimalust olnud otstarbekohast statistilist korraldust luua, ehk küll igaüks sellel arwamisel on, et statistika meie silm on riiklises ja majanduslises elus, ilma milleta pimedas kobame. Praegu meil seda statistikat kahjuks veel ei ole.

Härra Gustawson'i poolt olid siin väga mitmesugused süüdistused ette toodud. Ta armastab ikka kolmest mõisast rääkida. Siis oli ka veel mingisugusest juhtumisest Türi-Allikul kõne. Kõigi nende juures ei hakka ma pikemalt peatama. (Paremalt poolt: Ei maksa.) Olen ise wäsinud ja wäsinud on ka rahwasaadikud. (J. Kana (tõer.): Kes seda ütles? Sugugi ei ole. Meie tahame veel täna mitu ministeriumi läbi wõtta.)

Tahaksin peatada veel mõne härra Zimmerman'i poolt ettetoodud wäite juures. Olen 14 kuud Wabariigi Walitsuse liige ja kuulen esimene kord, et minu peale lootusi pandi, et ma mõisade planeerimise seisma panen. Põllutöömi-

nisteriumi ametnikkudel polnud ka põhjust seda karta ehk kahetseda. Warsti peale walitsuse moodustamist oli põllutöoministeriumis riigimaadeülemate koosolek ja seal rääkis ma muuseumis sellest, kuidas edaspidi kawatsetakse maareformi teostamisel talitada. Mõisade tükeldamist ma seisma panna ei kawatse, waid tahan loobuda mõisade „kokku klappimisest“. Siis tõi härra Zimmerman ühe nähtuse ette Imatsalu mõisast, kus mõisawalitseja tiisikustpõdewa karja põllutöökoolile üle andis. Lugu oli seal nüüd nii. 30 lehmast, kes kooli jaoks arsti poolt wälja waliti, oli 20 terwet, 6 kahtlast ja 4 täitsa haiget. Walitseja oli saatnud need terwed loomad Kuremaa majapidamise kooli, eksikombel oli ta aga kirjutanud 10 kahtlast ja 20 terwet looma. Härra Zimmerman leidis, et niisugune talitamine olla maareformi läbiwiimise takistamine, et temale selle eest autasuks 100 tiinu maad antud. Täiesti arusaamatu, kuidas see loomadelugu maareformi takistada wõis. Juhiti tähelpanu ametnikkude peale, kes ministeriumi korraldusi arwustawad ja koha peal ministeriumi prestiishi alal ei hoia. Toodi ka üks fakt ette. Umbes kuu aega tagasi oli „Waba Maas“ kirjeldus Rakwere asunikude kongressist, kus keegi metsaametnik olla sellest kõnele- nud, et tema olla ammu aru saanud, et dr. Raamot rumalusi teeb. Mina wõtsin hommikul „Waba Maa“, leidsin sealt selle kongressi kirjelduse ja lasin kantseleist ametnikule kirja saata, olge lahke, andke seletust. Nädala wõi 10 päewa pärast tuleb wastus, et tema ei ole mitte härra Raamot'i tegewust arwustanud ega kongressil üldse kõnele- nudki. (Wahel- hüüe.) Kas waletas tema, wõi ei ole härra Zimmerman'i informatsioon täpi- pealne, mina ei tea. Meil on 1.200 amet- nikku ja kui keegi kusagil midagi ütleb, siis on ministeriumil raske igakord tea- da, kas oli see prestiishile hädaohtlik wõi mitte.

Siis olla ka veel väga ebaõnnestanud mõisade planeerimine endiste mõisaoma- nikkude kaudu. Mina ei ole just selle kor- ralduse kaitsja, wõib olla, et ta tõesti mõnes kohas halwasti on tehtud ja rah- was on mulje saanud, et nüüd endised mõisnikud planeeriwad mõisaid, ja psüho- loogiliselt on see halwasti inimeste peale mõjunud. Aga tegelikult on selle läbi umbes 23 mõisa rohkem planeeritud, kui see ministeriumi kawatsuse järele pidi olema. Hädaohtu, et maasaajad wast sel

puhul halvemad krundid saaksid, ei olnud karta, sest plaanide kinnitamise kord on ikka ühesugune. Planeerimiskawad läksid neistsamadest instantsidest läbi, nagu harilikulgi planeerimise korral. Ebaõnnestanud on see korraldus wahest ehk seepärast, et ta rahwa peale teatawa halwa mulje jättis. Kas edaspidi seda teed weel käia tuleb wõi mitte, see on iseküsimus, mina isikliikult arwan, et me ka ilma temata läbi saame.

Siis arwustati siin weel terawalt maa-korralduse peawalitsuse tegewust keskwalitsuses, seal olla niisugune suur paberiputus, et sealt kohtadel asjata wastust oodatakse jne. Ma pean tähendama, et asi sugugi nii hull ei ole, maakorralduse peawalitsus on tõesti ametkond, kellel wäga suur kirjawahetus on. Mul ei ole kahjuks neid paberite numbrid meeles, kuid arwan, et minewa aasta kewadel tuli seal igapäew umbes 200 paberit sisse, mis tuli läbi waadata ja ära otsustada. Ma ei tahaks mitte ütelda, et need asjaolud palju paranenud on, aga igatahes niisugust suurt paberiputust, kui enne, praegu enam ei ole. See tuleb osalt ka sellest, et meie tööjõudusid juurde oleme wõtnud. Seal on nüüd üks ministri abi, kes kõige rohkem seda tööd teeb, ja kaks kõrgemat ametnikku juurde tulnud ja sellepärast wõib loota, et tulewikus asi weel paraneb. Ma pean ka tähendama, et paberite ilma põhjuse ta kinnipidamine nüüd kaunis hädaohtlik asi on; kunni seitse päewa aresti wõib saada ametnik, kes walesti talitanud. Karistuse alla langewad nad ka siis, kui töö kusagil lohakil on. Mina ei wõi aga mitte ütelda, et keskasutuses ametnikkude lohakust märgata oleks olnud. Töö on igatahes suur ja ametnikkude koosseis, iseäranis kõrgemate ametnikkude koosseis pole mitte arwurikas ja sellepärast ei ole võimalik suuremat tööd nõuda, kui nad praegu teewad.

Kuid juhataja andis mulle juba teada, et kell 10 on, ja ma arwan, et aeg on lõpetada, sest kõigi wäidete peale ei saa ikkagi wastust anda ja pealegi on küsimused juba mõlemalt poolt enam-wähem walgustatud.

Juhataja **A. Kerem**: Riigikogu liikme Tupitsi poolt on ettepanek tehtud läbirääkimisi põllutööstuste eelarwe kohta lõpetada. Selle ettepaneku kohta sõnasoowijaid ei ole. Korra kohta on sõna rkl. Gustawson'il.

(O. Gustawson (is.) annab waikides sedeli juhatajale ära ja läheb oma kohale.)

Juhataja **A. Kerem**: Rkl. Gustawson'i poolt on üles tõstetud kwoorumi küsimus. (Helistatakse. Saadikud koguwad saali.) Palun sekretääri kwoorumi kindlaks teha. Koos on 57 Riigikogu liiget. Asun rkl. Tupitsi ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) See ettepanek on saanud poolt 50 häält, wastu 6, sellega on rkl. Tupitsi ettepanek — läbirääkimisi põllutööstuste eelarwe kohta lõpetada, wastu wõetud.

Sõna on korra kohta rkl. Ast'il.

(K. Ast (sd.) kohalt: Teen ettepaneku tänast koosolekut lõpetada.)

Juhataja **A. Kerem**: Riigikogu liikme Ast'i poolt on ettepanek tehtud koosolekut lõpetada. (Hääletatakse.) Suur enamus on wastu. Sellega on see ettepanek tagasi lükatud. Et aruandja lõpusõna ei tarwita, siis asun hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtaw enamus on poolt, sellega on otsustatud põllutööstuste eelarwe 1922 a. eelarwe wastu wõtta.

Järgmisena tuleb arutamisele siseministeeriumi eelarwe.

Eelarwe-komisjoni aruandja **W. Linnamägi** (loeb):

SISEMINISTEERIUM.

Peatükk I.

Juhatus.

§ 1.	Palgad	410.400.—
§ 2.	Päewa- ja sõidurahad	100.000.—
§ 9.	Esituskulud	60.000.—
	Kokku peatükk I	570.400.—

Peatükk II.

Kantselei.

§ 1.	Palgad	2.443.500.—
§ 2.	Päewa- ja sõidurahad	30.000.—
§ 3.	Toetus ja arstiabi	152.100.—
§ 4.	Kantselei kulud	1.720.000.—
§ 6.	Majanduslised kulud	951.800.—
§ 7.	Liikw wara	157.000.—
§ 8.	Sõiduabinõud	600.000.—
§ 10.	Ettenägemata kulud	25.000.—
§ 12.	Juriidiline abi	200.000.—
§ 15.	Remont	100.000.—
	Kokku peatükk II	6.379.400.—

Peatükk III.

A. Administratiiv asjade
peawalitsus.

§ 1. Palgad	1.726.000.—
§ 2. Päewa- ja sõidurahad	20.000.—
§ 3. Toetus ja arstiabi	65.000.—
§ 4. Kantselei kulud	9.000.—
§ 10. Ettenägemata kulud	20.000.—
§ 33 p. 1. Rüütelkonna wa- randuste ülewõtmise kulud	80.000.—
§ 33 p. 2. Hobuste sõjawä- ke wõtmise komis- joni 1920 a. puudu- jääk	179.300.—
Kokku peatükk III A.	2.099.300.—

B. Abirahad.

§ 28 p. 1. Eesti ew.-lutheri usu konsistooriumile	500.000.—
§ 28 p. 2. Eesti apostliku õigeusu kiriku sinodile	150.000.—
Kokku peatükk III B.	650.000.—
Kokku peatükk III	2.749.300.—

Peatükk IV.

Omawalitsusasjade peawalitsus.

§ 1. Palgad	774.600.—
§ 2. Päewa- ja sõidurahad	260.900.—
§ 3. Toetus ja arstiabi	37.000.—
§ 4. Kantselei kulud	10.000.—
§ 10. Ettenägemata kulud	15.000.—
§ 28. Stipendium	64.000.—
Kokku peatükk IV	1.161.500.—

Peatükk V.

A. Politsei peawalitsus.

§ 1. Palgad	2.308.200.—
§ 2. Päewa- ja sõidurahad	100.000.—
§ 3. Toetus ja arstiabi	3.700.000.—
§ 4. Kantselei kulud	10.000.—
§ 6. Majanduslised kulud	10.000.—
§ 7. Liikuw wara	1.015.000.—
§ 9. Esituskulud	36.000.—
§ 10. Ettenägemata kulud	40.100.—
§ 13. Autasud ametnikkudele	300.000.—
§ 14. Riidewarustus	18.500.000.—
§ 24. Politsei kursused	794.000.—
§ 33 p. 1. Tuletõrje inspekt- siooni kulud	200.900.—

§ 33 p. 2. Tuletõrje abiand- mise ja korraldamise kulud	1.000.000.—
Kokku peatükk V A.	28.014.200.—

B. Politseiasutused.

§ 1. Palgad	115.300.000.—
§ 2. Päewa- ja sõidurahad	17.500.000.—
§ 4. Kantselei kulud	6.992.000.—
§ 6. Majanduslised kulud	5.164.400.—
§ 7. Liikuw wara	820.000.—
§ 8 p. 1. Sõiduabinõud	228.000.—
§ 8 p. 2. Hobuste ülewal- pidamine	1.350.000.—
§ 15. Remont	1.502.700.—
§ 29. Wangide toitmine	1.222.200.—
§ 10. Ettenägemata kulud	100.000.—
§ 30. Desinfitseerimine ja arstirohud	136.900.—
Kokku peatükk V B.	150.316.200.—
Kokku peatükk V	178.330.400.—

Peatükk VI.

A. Terwishoiu peawalitsus.

§ 1. Palgad	2.153.900.—
§ 2. Päewa- ja sõidurahad	200.000.—
§ 3. Toetus ja arstiabi	50.000.—
§ 4. Kantselei kulud	250.000.—
§ 9. Esituskulud	100.000.—
§ 10. Ettenägemata kulud	25.000.—
§ 28. Abirahad omawalit- suse asutustele epi- deemiate ja külge- hakkawate haiguste korral ja trükitööd	4.000.000.—
§ 31 p. 1. Siifilise haigete rawitsemise kulud	4.500.000.—
§ 31 p. 2. Eesti kodanikkude rawitsemise kulud väljamaa riiklistes asutustes	150.000.—
§ 31 p. 3. Toetusraha Pas- teuri instituudi ja seerumi laboratoor- iumi ülewalpidami- seks	201.000.—
§ 31 p. 5. Kopsuhaigete ra- witsemise ja hoole- kande korraldamise kulud	3.000.000.—
Kokku peatükk VI A.	14.629.900.—

B. Terwishoiu asutused.

§ 32 p. 1. Seewaldi waimu- haigetemaja Tallinnas	6.000.000.—
---	-------------

§ 32 p. 2. Jämejala nõdra-meelsete warjupaik	1.205.600.—
§ 32 p. 3. Pilguse waimuhaigete warjupaik	991.000.—
§ 32 p. 4. Tarwastu pidalitõbiste warjupaik	2.564.700.—
§ 32 p. 5. Kuuda leprosoorium	1.641.800.—
§ 32 p. 6. Audanko pidalitõbiste warjupaik	1.205.900.—
§ 32 p. 7. Muuli pidalitõbiste warjupaik	850.000.—
Kokku peatükk VI B.	<u>14.459.000.—</u>
Kokku peatükk VI	<u>29.088.900.—</u>

Peatükk VII.

A. Ehituspeawalitsus.

§ 1. Palgad	1.473.300.—
2. Päewa- ja sõidurahad	45.000.—
3. Toetus ja arstiabi	110.000.—
4. Kantselei kulud	25.000.—
6. Majanduslised kulud	93.800.—
10. Ettenägemata kulud	2.500.—
Kokku peatükk VII A.	1.749.600.—

B. Siseministeeriumi waranduste walitsemine.

§ 1. Palgad	1.613.500.—
6. Majanduslised kulud	111.500.—
7. Liikuw wara	5.000.—
8. Hobuste ülewaldamine	160.000.—
10. Ettenägemata kulud	10.000.—
15. Remont	350.000.—
19. Triiphonete ülespidamine	100.000.—
Kokku peatükk VII B.	<u>2.350.000.—</u>
Kokku peatükk VII	4.099.600.—

Peatükk VIII.

A. Rekwireerimise ja kahjude hindamise peakommissjon.

§ 1. Palgad	925.000.—
2. Päewa- ja sõidurahad	10.000.—
3. Toetus ja arstiabi	40.000.—
4. Kantselei kulud	82.000.—
6. Majanduslised kulud	29.300.—
7. Liikuw wara	1.000.—
10. Ettenägemata kulud	10.800.—
15. Remont	2.400.—
33. Mobilisatsiooni kulud	65.000.—
Kokku peatükk VIII A.	1.165.500.—

B. Kommisjoniid.

§ 1. Palgad	371.800.—
2. Päewa- ja sõidurahad	24.000.—
4. Kantselei kulud	28.100.—
6. Majanduslised kulud	19.500.—
7. Liikuw wara	600.—
10. Ettenägemata kulud	2.300.—
33. Kommissjonide likwideerimine	40.000.—
Kokku peatükk VIII B.	<u>486.300.—</u>
Kokku peatükk VIII	1.651.800.—

Peatükk IX.

Kaitsepolitsei.

§ 1. Palgad	6.000.000.—
2. Päewa- ja sõidurahad	600.000.—
3. Toetus ja arstiabi	216.000.—
4. Kantselei kulud	768.400.—
6. Majanduslised kulud	634.200.—
7. Liikuw wara	200.000.—
8. Sõiduabinõud	375.500.—
§ 33 p. 1. Poliitiliste kuritegude registreerimine	60.000.—
§ 33 p. 2. Kursused ametnikkudele	100.000.—
§ 33 p. 3. Wäljaminekud poliitilise kuritegewuse wastu wõitlemiseks ja poliitilise piiriwalwe teostamiseks	13.000.000.—
Kokku peatükk IX	<u>21.954.100.—</u>
Kokku siseministeerium	<u>245.985.400.—</u>

Ülepea on wähenatud siseministeeriumi eelarwet 16 miljoni marga wõrra. Sellest on 5 miljoni üle wiidud teise ministeeriumi alla, see tähendab, wähenatud on 11 miljoni marga wõrra siseministeeriumi eelarwet komisjoni poolt.

Juhataja **A. Kerem**: Sõna on korra kohta rkl. Gustawson'il.

O. Gustawson (is.): Wanematekogu wõttis omal ajal wastu otsuse, et koosolekuid tihendada. Ühtlasi otsustati aga sel puhul ka koosolekud lõpetada igal õhtul kell 10. Nähtawasti ei ole Riigikogu juhataja täna mitte heaks arwanud sest otsusest kinni pidada. Mina juhin tähelpanu selle peale. Edasi pean ma kinnitama, et kui mitte Riigikogu liikmed wast wäsinud ei ole, siis on meil ometi hulk teisi inimesi, see on protokollikirjutajaid, stenografiste, keda ei wõiks mitte ühtejärgi kümnete tundide wiisi laua taga

istuma sundida. On juba 3½ tundi ühtejärgi istunud ilma, et waheaegagi oleks määratud. Ma arwan, et kui teie olete otsustanud koosolekut hommikuni pidada, siis peaks wõimaldama vähemalt waheaega teha, et inimesed saaksid puhata ja ei pruugiks mitte kunni nõrkemiseni kirjutada, nagu omal ajal Asutawas Kogus. Sellepärast teen ettepaneku waheaega määrata ja seda nimelt kinnisel hääletamisel.

(Hüüded: Nimelisel hääletamisel.)

Juhataja A. Kerem: Riigikogu liikme Gustawson'i poolt on kirjalik ettepanek tehtud waheaega määrata kinnisel hääletamisel. Teiselt poolt on ettepanek tehtud seda nimelisel hääletamisel teha. Palun neid Riigikogu liikmeid, kes nimelise hääletamise poolt on, kätt üles tõsta. Nähtawalt kaugelt üle kolmandiku häälte on nimelise hääletamise poolt, sellega on otsustatud nimeliselt hääletada. Panen Riigikogu liikme Gustawson'i ettepaneku waheaega määrata hääletamisele ja palun sekretääri Riigikogu liigete nimed nimetada. Riigikogu liikmeid palun hüüda sellejuures, kes ettepaneku poolt, — poolt, kes vastu — vastu. (Hääletatakse.) Waheaja määramine on 54 häälega 11 vastu, tagasi lükatud. Sõna on korra kohta Riigikogu liikmel Keerdo'l.

P. Keerdo (is.): (A. Weiler (töer.): Wist hakkab oma unenägusid seletama. Üldinenäer.) Kuna ettepanek waheaega määrata läbi kukutati, siis teen mina samastel motiividel ettepaneku koosolekut lõpetada ja ettepanekut kinniselt hääletada.

(Hüüded: Nimeliselt hääletada.)

Juhataja A. Kerem: Kuna peale kinnise hääletamise nimeline hääletamine on ette pandud, siis panen hääletamise korra esiteks hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawalt enam kui ½ on nimelise hääletamise poolt, sellega otsustatud nimeliselt hääletada. (Hääletatakse.) See ettepanek on saanud 54 häält vastu, 10 poolt, 2 on erapooletuks jäänud. Sellega on see ettepanek tagasi lükatud. Sõna on rkl. Tupits'al korra kohta.

A. Tupits (põl.): Kuna siseministeeriumi eelarwe kohta nähtawasti kel-

legil midagi ütelda ei ole, sest et keegi sõna ei wõtnud, siis teen ettepaneku läbirääkimisi siseministeeriumi eelarwe kohta lõpetada. (J. Piiskar (is.): Mina palusin juhatusele ammugi sõna ja olen selle kirjalikult ära annud.)

Juhataja A. Kerem: Sõna on järjekorras rkl. Piiskar'il ja rkl. Jonas'el. On ettepanek tehtud läbirääkimisi siseministeeriumi eelarwe kohta lõpetada. Palun sekretääri koosolijate Riigikogu liigete arw kindlaks teha. Panen hääletamisele rkl. Tupits'a ettepaneku. (Hääletatakse.) Rkl. Tupits'a ettepanek on saanud 54 häält poolt ja 16 häält vastu. Sellega on see ettepanek vastu wõetud.

Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja W. Linnamägi: Mina panen ette siseministeeriumi eelarwet teisel lugemisel vastu wõtta. (Naer paremal pool ja keskel.)

Juhataja A. Kerem: Asun hääletamisele. (Hääletatakse.) Siseministeeriumi eelarwe on nähtawa enamusega vastu wõetud. Korra kohta on sõna rkl. Wanja'l.

J. Wanja (kom.): Mina leian, et see teguwiis mitte õige ei ole. (J. Hüner-son (põl.): Kodukorra järele. Paremal poolt: Aga see oli õige, mis Teie ennem tegite. Kära paremal pool ja keskel.) Meie tegime kodukorra piirides, aga nüüd on otsustatud läbirääkimiste nimekirja kinni panna, kuna kodukord näeb ette, et rühmade esitajad peawad sõna saama. Mina palusin sõna, aga mille seda ei antud. Kas see on õige? (Hüüed: Seda peab kirjalikult tegema.) Aga kas igakord on kirjalikult tehtud? Ma protesteerin juhatuse tegewuse vastu.

Juhataja A. Kerem: Ma pean konstaterima, et see ei olnud mitte korra kohta, waid see oli protest juhataja vastu, milleks teine kord kodukorras ette nähtud. Sõna on faktiliseks märkuseks rkl. Piiskar'il.

J. Piiskar (is.): Mina juhin tähelepanu selle peale, et ma juba ammu enne sõna palusin, kui härra Tupits ettepaneku tegi. Riigikogu juhatusel on teada, et ma oma rühma esimees olen ja oleks pida-

nud minule siis selle ettepaneku puhul sõna andma. Mina konstateerin, et juhataja on kodukorda rikkunud. (Hüüe: Seda olete Teie ammu ju teinud.)

Juhataja **A. Kerem**: Härra siseministril on sõna erakorraliseks teadaandeks.

Siseminister **K. Einbund**: Austatud Riigikogu liikmed! Kuna nüüd siseministeeriumi eelarwe esimesel lugemisel mõned küsimused olid üles tõstetud, mis lähemat walgustust nõuaksid... (W a h e l h ü ü e.)

Juhataja **A. Kerem**: Rkl. Piiskar, ma kutsun Teid korrale.

Siseminister **K. Einbund**: Loomulik on, kui ma ministeeriumi juhataja eelarwe erakorraliste kulude juures ehk mõnel teisel korral Riigikogus lähemate seletuste andmiseks kahes küsimuses sõna wõtan.

Juhataja **A. Kerem**: Korra kohta on sõna rkl. Jonas'el.

E. Jonas (is.): Seda silmas pidades, et Riigikogu ei austa enam oma kodukorda... (A. Weiler (töer.): Ei austa Kingisseppa instruksioone.) ... See ei ole mitte kodukorra austamine, waid on kodukorra üle hirwitamine. Siin arwan ma, et Riigikogu on jõudnud otsusele ja sellega, mis ta on teinud, tunnistanud, et tema töö on olnud täiesti otstarbetu, täiesti wiljatu. (Hüüe: See ei ole ju korra kohta.) Ma hakkan Teile warsti korra kohta rääkima. Praegu põhjendan ma seda ettepanekut, mida ma korra kohta tahan teha. Ma arwan, et Riigikogu liikmed, nimelt parempoolsed ja keskerakond on selle istumisega pea kuumaks kütnud ja nad tarwitawad pisut jahutamist. Ma teen ettepaneku kuulutada pooletunniline waheaeg ja panen seda ette kinnisel hääletamisel hääletada. (Hüüded: Nimeliselt hääletada.)

Juhataja **A. Kerem**: Rkl. Jonas'e poolt on ettepanek tehtud waheaega määrata ja seda ettepanekut kinniselt hääletada. Sellele on 10 liiget alla kirjutanud. Peale selle on teine ettepanek tulnud, et nimeliselt hääletada. Ma panen nimelise hääletamise rahwasitajatele hääletamiseks ette. (Hääletatakse.) Mina näen, et rõhkem kui $\frac{1}{2}$ on selle

hääletamise wiisi poolt, ja sellepärast asun ma nimelisele hääletamisele. Neid Riigikogu liikmeid, kes rkl. Jonas'e ettepaneku poolt on, palun hüüda „poolt“ ja kes wastu on — „wastu“. (Hääletatakse.) Palun rahu! Ettepanek on 50 häälega 11 wastu ja 1 erapooletu juures tagasi lükatud. Peale selle on härra Piiskar sõna palunud siseministri seletuse puhul. Kuna aga Riigikogu ei ole otsustanud sel puhul läbirääkimisi pidada ja et ka sellekohast ettepanekut ei ole tehtud, siis läheb Riigikogu päewakorras edasi — teedeministeeriumi eelarwe arutamise juurde. Sõna on korra kohta rkl. härra Piiskar'il.

J. Piiskar (is.): Härra siseminister wõttis sõna peale seda, kui siseministeeriumi eelarwe läbirääkimised olid lõpetatud... (Suur käramatab J. Piiskari järgmised sõnad. Juhataja kõlistab.)

Juhataja **A. Kerem**: Härra Piiskari sõnadest pean ma weel kord järeldama, et tema ettepanekut ei ole teinud, et härra siseministri erakorralise teadaande puhul läbirääkimisi awada ja sellepärast läheb Riigikogu päewakorras edasi.

Eelarwe-komisjoni aruandja **A. Schulbach** (loeb):

TEEDEMINISTEERIUM.

A.

Peatükk I.

Ministeeriumi juhatus.

§ 1. Palgad	410.400.—
§ 2. Esituskulud	100.000.—
Kokku peatükk I	510.400.—

Peatükk II.

Ministri kantselei, arweosakond, tehnika osakond, eraraudteede inspeksioon.

§ 1. Palgad	2.358.000.—
§ 2. Päewarahad ja sõidukulud	150.000.—
§ 3. Toetus ja arstiabi	80.000.—
§ 4. Kantselei kulud	160.000.—
§ 6. Majanduslised kulud	221.000.—
§ 7. Liikuw wara	70.000.—
§ 8. Sõiduabinõud	232.200.—

§ 9.	Mitmesugused kulud	85.000.—
§ 10.	Ettenägemata kulud	15.000.—
	Kokku peatükk I	<u>3.371.200.—</u>
	Kokku peatükk I ja II	3.881.600.—

B.

RAUDTEEWALITSUS.

I jagu.

Peatükk I.

Peawalitsus ja üldised kulud.

§ 1.	Raudteeülema, tema abide, eri-inseneeride ja kantselei palgad	2.577.200.—
§ 2.	Arweosakond, peakassa ja arwejaoskonnad, — palgad	5.758.600.—
§ 3.	Statistika jaoskond, — palgad	1.426.800.—
§ 4.	Tulude kontrolljaoskond, — palgad	2.852.500.—
§ 5.	Kaubanduse jaoskond, — palgad	733.000.—
§ 6.	Terwishoiu osakond, — palgad	3.214.900.—
§ 7.	Warustusosakond, — palgad	6.995.000.—
§ 8.	Majanduslised kulud	1.012.600.—
§ 9.	Kantselei kulud	<u>1.000.000.—</u>
	Kokku peatükk I	25.570.600.—

Peatükk II.

Üldised kulud.

§ 1.	Kultuuriliste ja haridusliste ettevõtete ülewalpidamine	862.000.—
§ 2.	Abirahad	1.080.000.—
§ 3.	Autasud ja kingid	100.000.—
§ 4.	Tasu tüki- ja erakordsete tööde eest	100.000.—
§ 5.	Toetus, päewa- ja sõidurahad	1.850.000.—
§ 6.	Rawitsemise kulud	2.580.000.—
§ 7.	Kohtukulud	200.000.—
§ 8.	Materjalide proovimise kulud raudteemajanduslise olukorra paranduse küsimuste lahendamises	100.000.—
§ 9.	Kongresside, konverentside ja komisjonide kulud	100.000.—
§ 10.	Posti-telegraafi-telefoni ja kirjanduse kulud	429.000.—

§ 11.	Tasu kahjude eest	500.000.—
§ 12.	Tulekaitse korralduskulud	142.800.—
§ 13.	Raudteepolitsei majanduslikud kulud	350.000.—
§ 14.	Mitmesugused juhulised ja vähemad kulud	<u>70.000.—</u>
	Kokku peatükk II	<u>8.463.800.—</u>
	Kokku I jagu	34.034.400.—

II jagu.

Tee ja ehitusosakond.

Peatükk I.

Osakondade ja jaoskondade walitsus.

§ 1.	Osakonna ja jaoskondade teenijate palgad	6.591.900.—
§ 2.	Majanduslised kulud	555.000.—
§ 3.	Kantselei kulud	<u>500.000.—</u>
	Kokku peatükk I	7.646.900.—

Peatükk II.

Tee ja kunstliste ehituste korrashoidmine.

§ 1.	Tee järelwalwe, korraspidamine ja parandustöö:	
	a) teenijate palgad	44.305.100.—
	b) tee korraspidamise ja paranduskulud	5.000.000.—
§ 2.	Tee signaalide ja ehituste walgustus	245.000.—
§ 3.	Inwentaari uuendus ja korrashoidmine	1.000.000.—
§ 4.	Tee walli (mullakeha) korraspidamine	1.132.400.—
§ 5.	Kunstliste ehituste korraspidamine	1.247.800.—
§ 6.	Ajutised abinõud tee walli ja kunstliste ehituste uhte wastu	20.000.—
§ 7.	Ülesõidukohtade korraspidamine	480.000.—
§ 8.	Ballast	2.853.200.—
§ 9.	Liiprid	22.500.000.—
§ 10.	Rööpad ja nende ühendused	6.010.500.—
§ 11.	Lumest puhastamine ja abinõud tuiskude wastu	16.595.800.—
§ 12.	Mühkude parandus	1.000.000.—

§ 13. Tee ja jaamade tehniliste abinõude korraspidamine	475.000.—
§ 14. Pöörangute ja nende mehhanismuste korraspidamine	1.400.000.—
Kokku peatükk II	104.264.800.—

Peatükk III.

Hoonete ja weewärgi kulud.	
§ 1. Hoonete ja weewärgi parandajate ja järelwaatajate palgad	2.752.000.—
§ 2. Hoonete, õuede ja plankide korraspidamine	25.000.000.—
§ 3. Kaubahoowide, plankide, platside ja teede korraspidamine	2.000.000.—
§ 4. Weewärgi, weesawutuste kohtade ja kanalisatsioonide korraspidamine	784.000.—
Kokku peatükk III	30.536.000.—
Kokku II jagu	142.447.700.—

III jagu.

Liikumise osakond.

Peatükk I.

Osakonna walitsus.

§ 1. Osakonna, jaoskondade ja liini administratiiv ametnikkude palgad	2.428.000.—
§ 2. Majanduslised kulud	1.920.000.—
§ 3. Kantselei kulud (jaamad juurde arwatud)	1.247.000.—
Kokku peatükk I	5.595.000.—

(Eelarwe lugemise ajal palub rkl. Gustawson korra kohta sõna. Juhataja peatab aruandjat.)

6. Rkl. O. Gustawson'i üheks koosolekuks wäljaheitmine. Juhataja A. Kerem: Et rkl. Gustawson sõna küsides haawawalt juhataja wastu üles astus, siis teen ma ettepaneku rkl. Gustawson'i täna koosolekult wälja heita. Rkl. Gustawson, Teil on sõna enesekaitseks.

O. Gustawson (is.): Mina konstateerin kõige pealt seda, et rkl. Weiler on minu kohta kaks korda tarwitanud sõna „kaabakas“. (A. Weiler (töer.): Minu arwates olete Teie ka seda.)

Juhataja A. Kerem: Rkl. Weiler, palun mitte haawawaid ütelsi tarwitada.

O. Gustawson (is.): Mina leian, et koosolek, kus sarnaste sõnade eest ei arwata tarwilikuks isegi märkust teha, on muutunud täiesti sihilikuks ja igasuguse korra wastaseks. Mis puutub eriti minusse, siis pean ma konstateerima järgmist: mina andsin juhatusese sedeli, kus ma korra kohta sõna palusin. Ma andsin selle sedeli juhatajale käest kätte ja juhataja luges ta läbi. Mis põhjusel juhataja minu kirjalikku sõnaküsimist tarwilikuks ei leidnud tähele panna, seda ma ei tea. Kuna mulle sõna ei antud, siis wõtsin teise Riigikogu liikme kaasa, läksin juhataja juurde ja palusin uuesti kirjalikult korra kohta sõna, tähendades: Annan Teile sõnaküsimistähe selle tunnistaja juuresolekul ära. Selles ei ole mingit haawamist. Arwesse wõttes, et Riigikogu ei taha täna õhtul põrmugi kodukorraga rehkendada, leian mina, et minu wastu on wägiwalda tarwitatud. Teie wõite seda teha, wõite mind koosolekult wälja heita, aga kui teie arwate sellega meil ja meie töötakistusel jalgu alt ära lüüa, siis lubage öelda, et teie eksite. Meie wõitlus nende töökaitse seaduseelnõude eest, mis kas tagasi lükatud ehk maha maetud komisjonidesse, kestab edasi.

Juhataja A. Kerem: Palun neid Riigikogu liikmeid, kes minu ettepaneku poolt on, et rkl. Gustawson tänaseks koosolekuks wälja heidetaks, kätt üles tõsta. Palun sekretäri hääled ära lugeda. (Abisekretäär W. Pezold loeb hääli.) Palun neid, kes selle ettepaneku wastu on, kätt üles tõsta. Palun sekretäri hääled ära lugeda. (Abisekretäär W. Pezold loeb hääli.)

(Juhataja kohale asub esimees J. Kukk.)

Juhataja J. Kukk: Ettepanek on 46 häälega 14 wastu wastu wõetud. Kuulutan 2 min. waheaja, kunni rkl. Gustawson saalist lahkub.

(Waheaeg. Rkl. O. Gustawson (is.) lahkub saalist.)

7. Riigi 1922 a. Juhataja J. eelarwe arutamise jätkamine. Kuk: Riigikogu läheb päewakorras edasi. Sõna on aruandjal. (J. Piiskar (is.): Palun sõna erakorraliseks teadaandeks.) Kodukorra põhjal ei saa ma sõna anda. Sõna on aruandjal.

(Juhatama hakkab abiesimees A. Kerem.)

(J. Piiskar (is.): Kui isegi erakorraliseks teadaandeks sõna ei saa, siis ei jää muud üle, kui lahkuda. Teie lõhkuge edasi. J. Piiskar ja tema järel iseseiswad sotsialistid, kommunistid ja suurem osa koosolekul wiibiwatest sotsiaaldemokraatidest lahkuwad saalist parempoolsete hüüete ja naerusaatel.)

Aruandja A. Schulbach (loeb):

Peatükk II.

Jaamade kulud.

§ 1.	Jaama tehnilise teenistuse teenijate palgad	50.000.000.—
§ 2.	Jaama kaubanduslise teenistuse teenijate palgad	10.786.200.—
§ 3.	Jaama ruumide küte, walgustus, signaalide käsilaternate, teede ja õuede walgustus	10.225.000.—
§ 4.	Kauba ja pagaashisise- ja wäljalaadimine	2.838.000.—
§ 5.	Kauba wastuwõtte, kütte- ja weoabinõud ja kaalu rewidentide ja meistrite palgad	1.600.000.—
§ 6.	Sõidupiletite ja kauba weodokumentide kulud	1.800.000.—
	Kokku peatükk II	77.249.200.—

Peatükk III.

Rongide teenistus.

§ 1.	Palgad	20.300.000.—
§ 2.	Muud tasud	2.795.000.—
§ 3.	Konduktori, brigadide inwentuuri ja rongi signaalide walgustuse kulud	217.600.—
	Kokku peatükk III	23.312.600.—

Peatükk IV.

Telegraaf ja telefon.

§ 1.	Telegraafi jaoskonna walitsuse ja liiniametnikkude palgad	10.046.700.—
§ 2.	Telegraafi warustus tarbeasjade ja materjaliga	700.000.—
§ 3.	Telegraafi-telefoni ja kellade liini aparatuuride uuendus ja korraspidamine	2.700.000.—
	Kokku peatükk IV	13.446.700.—
	Kokku III jagu	119.603.500.—

IV jagu.

Peatükk I.

§ 1.	Weosakondade ja jaoskondade teenijate palgad	10.103.400.—
§ 2.	Majanduslised kulud	1.738.200.—
§ 3.	Kantselei kulud	700.000.—
	Kokku peatükk I	12.541.600.—

Peatükk II.

Rongide weoteenistus ja weewarustus.

§ 1.	Weduri brigadide palgad	31.661.200.—
§ 2.	Wedurite küte	139.000.000.—
§ 3.	Wedurite walgustus	764.800.—
§ 4.	Wedurite määre	9.825.700.—
§ 5.	Wedurite puhastus ja katelde pesemine	1.974.700.—
§ 6.	Weewarustus ja teenijate palgad	2.671.700.—
§ 7.	Weewõtte ja puhastuskulud	9.000.000.—
§ 8.	Weewarustuse abinõude parandus ja korrashoidmine	1.704.700.—
§ 9.	Maks wõõra weewärgi tarwitamise eest	304.200.—
	Kokku peatükk II	196.907.000.—

Peatükk III.

Wagunite ülewai pidamise kulud.

§ 1.	Wagunite ülewaataja palgad	3.487.300.—
------	----------------------------	-------------

§ 2.	Wagunite hoid ja üle- waatus	251.500.—
§ 3.	Wagunite küte	5.866.600.—
§ 4.	Wagunite walgustus	1.585.200.—
§ 5.	Wagunite määre	7.035.700.—
§ 6.	Wagunite puhastus	<u>6.927.400.—</u>
	Kokku peatükk III	25.153.700.—

Peatükk IV.

Töökodade ülewalpidamise
kulud.

§ 1.	Depoo töökodade ametnikkude ja teeni- jate palgad	4.165.200.—
§ 3.	Kantselei kulud	110.000.—
§ 4.	Töökodade, katelde, ääside, ahjude küte, walgustus, keskkütte ja walgustuse paran- dus ja korrashoidmine	10.321.000.—
§ 5.	Inwentaari korraspi- damine, määre ja pu- hastusained	3.500.000.—
§ 6.	Töökodade ja õuede puhastus, materjaali kandmine ja muud eraldi näitamata ku- lud töökodades	1.000.000.—
§ 7.	Maks tööliste hoi- guspäewade eest	<u>1.510.000.—</u>
	Kokku peatükk IV	20.606.200.—

Peatükk V.

Wedurite uuendus ja
parandus.

§ 1.	Sõidurongi wedurite, tendrite ja nende in- wentaari uuendus ja paranduse kulud	18.000.000.—
§ 2.	Kaubarongi wedurite uuendus ja parandus	<u>39.000.000.—</u>
	Kokku peatükk V	57.000.000.—

Peatükk VI.

Wagunite uuendus ja
parandus.

§ 1.	Sõiduwagunite uuen- dus ja parandus	40.000.000.—
§ 2.	Kaubawagunite uuen- dus ja parandus	26.269.000.—
§ 3.	Kõikide wagunite, telgede ja rehwide uuendus ning parandus	<u>6.140.600.—</u>
	Kokku peatükk VI	<u>72.409.600.—</u>
	Kokku IV jagu	384.618.100.—

V jagu.

Erikulud.

Peatükk I.

Wõõra teede, weerewa ja ala-
liste abinõude tarvitamine.

§ 2.	Tasu wõõrastele tee- dele, jaamade pea- teede ja abinõude tar- witamise eest	<u>1.088.200.—</u>
	Kokku peatükk I	1.088.200.—

Peatükk III.

Ettenägemata ja erakorra-
lised kulud.

§ 1.	Ettenägemata erakor- ralised kulud	<u>3.500.000.—</u>
	Kokku peatükk III	3.500.000.—

Peatükk IV.

Raudtee olukorra tõstmise
kulud.

§ 1.	Peawalitsus	200.000.—
	Tee ja ehituse osa- konnas	5.650.000.—
	Liikumise osakonnas	3.000.000.—
	Weosakonnas	12.760.000.—
	Kokku peatükk IV	<u>21.610.000.—</u>
	Kokku V jagu	<u>26.198.200.—</u>
	Kokku raudteewalitsus	706.901.900.—

POSTI-TELEGRAAFI-TELEFONI
PEAWALITSUS.

Peatükk I.

Posti peawalitsuse ülewal-
pidamine.

§ 1.	Palgad	7.000.000.—
§ 2.	Kantselei kulud	250.000.—
§ 3.	Majanduslised kulud	638.000.—
§ 4.	Liikuw wara	113.000.—
§ 5.	Esitus, kongresside ja konventsioonide kulud	<u>500.000.—</u>
	Kokku peatükk I	8.501.000.—

Peatükk II.

Posti-telegraafi-telefoni
kontorite ja raadiojaamade
ülewalpidamine.

§ 1.	Palgad	70.000.000.—
§ 2.	Kantselei kulud	1.280.000.—

§ 3.	Majanduslised kulud	8.560.000.—
§ 4.	Liikuw wara	<u>1.500.000.—</u>
	Kokku peatükk II	81.340.000.—

Peatükk III.

Üldised kulud.

§ 1.	Sõidukulud ja päe- warahad	1.500.000.—
§ 2.	Toetus ja arstiabi	2.500.000.—
§ 3.	Juriidiline nõuandmine	100.000.—
§ 4.	Autasud ja aupalgad	50.000.—
§ 5.	Telegraafi eksploa- teerimise kulud	6.000.000.—
§ 6.	Telefoni eksploatee- rimise kulud	18.000.000.—
§ 7.	Rahvusvahelised posti-telegraafi-tele- foni maksud	20.000.000.—
§ 8.	Tahweti ja tele- graafi, telefoni eest ülemäära wastuwõetud summade tagasi- maksud	400.000.—
§ 9.	Postimaksu (marki- de) wahendite wal- mistamise kulud	800.000.—
§ 10.	Postiweo kulud	19.000.000.—
§ 11.	Raamatute ja tähikute walmistamise kulud	1.500.000.—
§ 12.	Tasu kaotsiläinud saadetuste eest	100.000.—
§ 13.	Ettenägemata kulud	<u>200.000.—</u>
	Kokku peatükk III	<u>70.150.000.—</u>
	Kokku postiwalisus	159.991.000.—

E.

MAANTEEDE JA SISEMISTE WEE-
TEEDE WALITSUS.

Peatükk I.

Keskwalitsuse ülewalpidamine.

§ 1.	Palgad	2.225.600.—
§ 2.	Päewa- ja sõidurahad	250.000.—
§ 3.	Toetus ja arstiabi	250.000.—
§ 4.	Kantselei kulud	160.000.—
§ 6.	Majanduslised kulud	289.300.—
§ 7.	Liikuw wara	761.200.—
§ 8.	Sõidu ja weoabinõud	1.199.700.—
§ 9.	Mitmesugused muud kulud	1.308.900.—
§ 10.	Ettenägemata kulud	<u>50.000.—</u>
	Kokku peatükk I	6.494.700.—

Peatükk II.

Jaoskondade ülewalpidamine.

§ 1.	Palgad	2.360.000.—
§ 2.	Päewa- ja sõidurahad	620.000.—
§ 4.	Kantselei kulud	120.000.—
§ 6.	Majanduslised kulud	97.700.—
§ 7.	Liikuw wara	428.600.—
§ 8.	Sõidu- ja weoabinõud	300.000.—
§ 9.	Ettenägemata kulud	<u>40.000.—</u>
	Kokku peatükk II	3.966.300.—

Peatükk III.

Tööd ja ehitused.

§ 1.	Teede korraspida- mine	3.000.000.—
§ 2.	Sildade korraspida- mine	1.200.000.—
§ 4.	Sadamate ja kallaste korraspidamine	750.000.—
§ 5.	Hoonete ja majade korraspidamine	1.165.000.—
§ 6.	Teede uuendused	30.000.000.—
§ 7.	Sildade uuendused	5.000.000.—
§ 8.	Hoonete uuendus-ehitus	<u>300.000.—</u>
	Kokku peatükk III	<u>41.415.000.—</u>

Kokku maanteede walitsus 51.876.000.—**Kokku teedeministeerium 922.650.500.—**

Juhataja **A. Kerem**: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja **A. Schulbach**: Panen ette seda eelarwet II lugemisel wastu wõtta.

Juhataja **A. Kerem**: Asun hääletamisele. (Hääletatakse.) Wastu ei olda. Sellega on eelarwenähtawa enamusega wastu wõetud. Korra kohta on sõna rkl. Jõeäär'il.

A. Jõeäär (sd.): Austatud rahwasadikud! Teie saate wist isegi aru, et sarnane eelarwe arutamise kord ja wastuwõtmine mitte kohane ei ole. Nagu näha, on siin moodiks saanud eelarweid lihtsalt maha masindada, ilma et keegi saaks nende kohta sõna wõtta. (Wahelhüüded paremalt poolt: Egakeegieikeela! Meie oleme kodukorra põhjal talitanud!) Kodukorra wastu ei saa ma midagi ütelda. Pean aga tähendama, et teie, kui rahwa huwide kaitsjad, peate nende tagajärgede eest wastutawad olema, mis niisugune pealiskaudne eelarwete läbiwõt-

mine wõib tuua. Teen ettepaneku koosolekut lõpetada ja enne selle küsimuse hääletamist kwoorum kokku kutsuda.

Juhataja **A. Kerem**: Palun sekretääri kwoorum kindlaks teha. (Abisekretäär **W. Pezold** loeb liikmeid.) Koo on 55 liiget. Panen rkl. Jõeäär'i ettepaneku, koosolekut lõpetada, hääletamisele. (Hääletatakse.) Enamus on vastu. Sellega on ettepanek tagasi lükatud.

Järjekorras on kohtuministeeriumi eelarwe.

Eelarwe-komisjoni aruandja **T. Kalbus** (loeb):

KOHTUMINISTEERIUM.

Peatükk I.

Juhatus.

1.	Palgad	410.400.—
2.	Päewa- ja sõidurahad	25.000.—
3.	Toetus ja arstiabi	21.600.—
9.	Esituskulud	12.000.—
Kokku peatükk I		469.000.—

Peatükk II.

Kantselei.

1.	Palgad	2.425.600.—
2.	Päewa- ja sõidurahad	24.000.—
3.	Toetus ja arstiabi	122.400.—
4.	Kantselei kulud	270.000.—
4-a.	Kirjanduse muretsemine	149.000.—
5.	Kodifikatsioon ja seaduste kirjastus	1.200.000.—
6.	Majanduslised kulud	219.500.—
7.	Liikuw wara	46.000.—
8.	Sõiduabinõud	101.300.—
15.	Remont	30.000.—
28.	Ajakirja „Õigus'e“ toetus	100.000.—
Kokku peatükk II		4.687.800.—

Peatükk III.

Kohtud.

A. Riigikohus.

1.	Palgad	3.271.800.—
2.	Päewarahad	68.000.—
3.	Toetus ja arstiabi	172.200.—

4.	Kantselei kulud	134.400.—
6.	Majanduslised kulud	361.300.—
7.	Liikuw wara	6.000.—
15.	Remont	50.000.—
33.	Tunnistajate tasu	10.000.—
Kokku peatükk III A.		4.073.700.—

B. Kohtud kohtade peal.

1.	Palgad	40.434.700.—
2.	Päewa- ja sõidurahad	2.000.000.—
3.	Toetus- ja arstiabi	1.064.000.—
4.	Kantselei kulud	5.000.000.—
6.	Majanduslised kulud	5.109.800.—
7.	Liikuw wara	1.500.000.—
15.	Remont	580.000.—
35.	Tunnistajate ja ekspertide tasu	700.000.—
Kokku peatükk III B.		56.388.500.—
Kokku peatükk III		60.462.200.—

Peatükk IV.

Prokuratuur.

A. Riigikohtu prokuratuur.

1.	Palgad	549.600.—
2.	Päewa- ja sõidurahad	12.000.—
3.	Toetus- ja arstiabi	29.000.—
4.	Kantselei kulud	5.300.—
Kokku peatükk IV A.		595.900.—

B. Prokuratuur kohtadel.

1.	Palgad	5.948.500.—
2.	Päewa- ja sõidurahad	300.000.—
3.	Toetus ja arstiabi	100.000.—
4.	Kantselei kulud	427.100.—
6.	Majanduslised kulud	321.100.—
7.	Liikuw wara	160.200.—
19.	Tehnilised abinõud	134.000.—
Kokku peatükk IV B.		7.390.900.—
Kokku peatükk IV		7.986.800.—

Peatükk V.

A. Wangimajade peawalitsus.

1.	Palgad	2.008.700.—
2.	Päewa- ja sõidurahad	185.100.—
3.	Toetus ja arstiabi	105.400.—
4.	Kantselei kulud	125.700.—
6.	Majanduslised kulud	82.600.—
7.	Liikuw wara	30.000.—
Kokku peatükk V A.		2.537.500.—

B. Wangimajad.

§ 1.	Palgad	38.476.100.—
§ 2.	Päewa- ja sõidurahad	81.200.—
§ 3.	Toetus ja arstiabi	800.000.—
§ 4.	Kantselei kulud	470.000.—
§ 6.	Majanduslised kulud	6.905.700.—
§ 7.	Liikuw wara	3.372.400.—
§ 8.	Sõiduabinõud	1.027.000.—
§ 14.	Ametnikkude riided, jalanõud ja sõjariistad	5.614.400.—
§ 15.	Wangiasutuste remont	2.267.800.—
§ 18.	Wangide wedu	1.270.000.—
§ 29.	Wangide ülewalpdamine	34.175.100.—
§ 33 p. 1.	Raamatukogud	408.000.—
§ 33 p. 2.	Wangimajade waimulikkude palgad	—
Kokku peatükk V B.		94.867.700.—

D. Harku kolonii.

§ 1.	Palgad	1.820.600.—
§ 2.	Päewa- ja sõidurahad	26.300.—
§ 3.	Toetus ja arstiabi	95.800.—
§ 4.	Kantselei kulud	42.000.—
§ 6.	Majanduslised kulud	758.500.—
§ 7.	Liikuw wara	222.500.—
§ 8.	Sõiduabinõud	137.200.—
§ 15.	Remont	1.814.600.—
§ 18.	Kaswandikkude wedu	72.000.—
§ 25.	Õpeabinõud	436.400.—
§ 29.	Kaswandikkude ülewalpdamine	3.302.100.—
§ 33.	Raamatukogu	37.500.—
Kokku peatükk V B.		8.765.500.—
Kokku peatükk V		106.170.700.—

Peatükk VI.

Kriminaalpolitsei.

A. Peawalitsus.

§ 1.	Palgad	1.115.000.—
§ 2.	Päewa- ja sõidurahad	200.000.—
§ 3.	Toetus ja arstiabi	60.000.—
§ 4.	Kantselei kulud	650.000.—
§ 6.	Majanduslised kulud	95.700.—
§ 7.	Liikuw wara	111.000.—
§ 15.	Remont	50.000.—
§ 19.	Tehnilised abinõud	10.000.—
§ 24.	Kursuste toimepanemine	195.000.—
§ 33.	Otsimise rahad	50.000.—
Kokku peatükk VI A.		2.536.700.—

B. Kriminaalpolitsei osakonnad.

§ 1.	Palgad	19.388.800.—
§ 2.	Päewa- ja sõidurahad	2.200.000.—
§ 3.	Toetus ja arstiabi	500.000.—
§ 4.	Kantselei kulud	1.200.000.—
§ 6.	Majanduslised kulud	1.145.200.—
§ 7.	Liikuw wara	248.000.—
§ 8.	Sõiduabinõud	2.820.000.—
§ 14.	Rewolwrid ühes padrunitega	450.000.—
§ 19.	Tehnilised abinõud	310.000.—
§ 33 p. 1.	Otsimise rahad	1.840.000.—
§ 33 p. 2.	Preemiad	2.532.000.—
Kokku peatükk VI B.		32.634.000.—
Kokku peatükk VI		35.170.700.—
Kokku kohtuministerium		214.947.200.—

Peale selle on siis weel komisjon läbi waadanud walitsuse ettepanekud, mis eelarwesse üles wõetud ei ole, sellepärast, et nad siis wormilikult tehtud ei olnud, on läbi waadanud lisaettepanekuna. Mina teen nüüd eelarwe alamkomisjoni nimel ettepaneku suurendada korralisi kulusid: V peatükk B. Wangimajad § 14 — 250 mõõga muretsemiseks à 2.500 mk. tükk — 625.000 marka. § 15 Wangiasutuste remont — 2.876.200 marka. Kokku 3.501.200 marka. Siin on mul nii palju tähendada, et mõõgad olid juba minewal aastal ette nähtud, aga et 1-ks jaanuariks krediit kinni pandi, jäid mõõgad tellimata ja see on põhjuseks seda summat täna wusesse eelarwesse wõtta. Mis nüüd puutub wangimajade remondisse, siis ei olnud eelarwe kokkuseadmise ajal riigikontroll kawasid weel läbi waadanud. Nüüd on üksikasjaline eelarwe iga üksiku remondi kohta walitsuse poolt Riigikogule ette pandud ja alamkomisjon omalt poolt on neid heaks kiitnud. Sellepärast teen eelarwe-komisjoni nimel ettepaneku, seda paragrahwi wastu wõtta. Siis on weel ettepanek erakorralisi kulusid suurendada ja nimelt § 1. Harku mõisa moonameeste maja ehitamiseks — 580.700 marka. Mõis on kohtuministeriumile üle antud ja minewal aastal hakati juba neid majasid ehitama. Eelarwes oli ka see summa ette nähtud, kuid majade ehitus ei jõudnud weel lõpule ja ei jõutud seda summat ära tarwitada, kuna krediidid jälle 1-ks jaanuariks kinni pandi. Loomulik on nüüd ehitust lõpule wiia. Lõpuks on weel § 2. Wangimajade töökodade sisseseadmiseks 396.700 marka. See on

ka möödaläinud aasta eelarwes ette nähtud olnud, kuid ka siin ei jõutud seda ära tarwitada krediitide kinnipanemise puhul. Siis oleks ettepanek järgmine: suurendada korralsi kulusid 3.501.200 marga wõrra ja erakorralisi kulusid 997.400 marga wõrra, nii et siis kohtuministeeriumi korralline eelarwe oleks 218.448.400 marka.

Lõpuks tahaksin ma weel paar sõna ütelda selle kohta, mis Riigikogu liige Kägu oma kõnes eelarwe I-sel lugemisel ütles. Tema kutsus mind iga asja kohta tunnistajaks, kuidas wangimajades wangisid piinatakse, sinna lund wisatakse ja neid külmetama pannakse jne. ja tõendas, et mina seda kõike tõeks tunnistada wõin. Mina pean ütleva, et alamkommissjon tõesti käis kõigis wangimajades, nii palju kui neid Tallinnas on. Seal küsiti wangide käest, ka kommunistide käest, kas neid on piinatud ja missuguste abinõudega. Ükski wangidest ei ütelnud, et teda oleks wangimajas piinatud. Kõik olid wangimaja korraga rahul ja ütlesid ainult, et siis, kui neid kinni on wõetud, kaitsepolitseis neile wägiwalda tehtud, aga türmi korra kohta nad ei kaebanud. Ainult üks wang ütles, et siis, kui teda on kästnud wangitoast wälja tulla ja tema seda käsku küllalt ruttu täitnud ei ole, wangiwahd teda olla kaela pidi kinni wõtnud ja ütelnud, et sa kasi siit wälja. See oli see ainukene juhtumine, kus üks wang Riigikogu liigete juuresolekul minule kaebanud on. Nii et kõik need teated, mis Riigikogu liige Kägu siin ette tõi, on tema oma wälja mõeldud. Keegi wangidest minu juuresolekul kaebanud ei ole, ja Kägu oli terve aja minuga koos. Teen ettepaneku eelarwet teisel lugemisel wastu wõtta.

J. Lattik (kristl.): Mina teen järgmise ettepaneku: Mahakustutatud § 33 p. 2 sisse wõtta: Wangimajade waimulikkude palgad 200.000 marka. Kuna wastased praegu siin puuduwad, siis põhjendan ma ettepanekut III lugemisel.

Juhataja A. Kerem: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja T. Kalbus: Mina nüüd selle härra Lattik'u ettepanekuga ühineda ei saa. See ettepanek oli walitsuse poolt tehtud, aga eelarwe-kommissjon wõttis summa maha ja lisas seda selle summa juurde, mis raamatukogude peale ette nähtud oli. Enne oli raamatukogude peale

ette nähtud 208.000 marka ja eelarwe-kommissjon suurendas seda summat 408.000 marga peale. (A. Weiler (töer.): Waimulikud wõiwad ka ilma palgata wangimajasse minna.)

Juhataja A. Kerem: Rkl. Lattik'u poolt on järgmine parandus tulnud: Mahakustutatud § 33 p. 2 sisse wõtta: Wangimajade waimulikkude palgad 200.000 marka. Peale selle on aruandja poolt parandused sisse antud. Parandused, mis käiwad korrallise eelarwe kohta, kawatsen mina hääletada ühes korralliste kulude eelarwega, kuna parandused, mis erakorraliste kulude kohta käiwad, erakorraliste kulude eelarwe juures hääletamisele tulewad. Asun siis hääletamisele. (Hääletatakse.) Enamus on poolt. Sellega on rkl. Lattik'u parandus wastu wõetud. Panen siis kohtuministeeriumi eelarwe ühes komisjoni aruandja poolt tehtud parandustega hääletamisele. (Hääletatakse.) Wastu ei olda. Sellega on kohtuministeeriumi eelarwe II-sel lugemisel wastu wõetud. Arutusele tuleb töö- ja hoolekandeministeeriumi eelarwe.

Eelarwe-kommissjoni aruandja **J. Kana** (loeb):

TÖÖ-HOOLEKANDEMINISTEERIUM.

Peatükk I.

Juhatus.

§	1. Palgad	400.000.—
§	2. Päewa- ja sõidurahad	30.000.—
§	9. Esituskulud	30.000.—
	Kokku peatükk I	460.000.—

Peatükk II.

Keskasutus.

Ministeeriumi kantselei ühes kõikide osakondadega.

§	1. Palgad	3.055.000.—
§	2. Päewa- ja sõidurahad	100.000.—
§	3. Toetus ja arstiabi	140.000.—
§	4. Kantselei kulud	170.000.—
§	5. Trükitööd	252.000.—
§	6. Majanduslised kulud	295.300.—
§	7. Liikuw wara	20.000.—
§	8. Sõiduabinõud	250.000.—
§	10. Ettenägemata kulud	15.000.—

Kokku peatükk II 4.297.300.—

Peatükk III.

Hoolekande osakond.

§ 33. p. 1.	Wabadussõja inwaliidide ja langenute perekondade pension	37.000.000.—	„ „ p. 15.	Inwaliidide ühiselumaja ülewalpidamine	1.400.000.—	
§ 33. p. 2.	Weneaegsete pensionäride toetus	15.000.000.—	„ „ p. 16.	Ameerika punaseristi tegewusega Eestis seotud kulud	582.600.—	
„ „ p. 3.	Langenud sõdurite laste kooliraha	30.000.—	„ „ p. 17.	Optantide ja sõjawangide ja väljamaalt tulnud Eesti kodanikkude toetamine	1.250.000.—	
„ „ p. 4.	Wäljateeninud ohwitseride, sõjawäe meditsiin- ja weterinäärarstide ja sõjawäeametnikkude pension	558.000.—	„ „ p. 18.	Hoolekanne nõdrameelsete eest	6.348.700.—	
„ „ p. 5.	Ametikohuste täitmisel wiga ja surmasaanud politseinikkude ja nende perekondade pension	900.000.—	„ „ p. 19.	Üldine abiandmine hoolekande alal	745.100.—	
„ „ p. 6.	Jaan Poska perekonna pension	134.100.—	„ „ p. 21.	Abiandmine omawalitsuse asutustele warjupaikade korraldamiseks	1.000.000.—	
„ „ p. 7.	Rinnalaste ja emade kodude korralised kulud	6.204.300.—	„ „ p. 22.	Ameerika abiandmise seltsi poolt lastele antawatele toiduainetele lisajahu ostmise kulud	5.864.600.—	
„ „ p. 8.	Lastekodude korralised kulud	7.000.000.—	„ „ p. 23.	Ameerika abiandmise seltsi ja Eesti lastekaitse ühingu tegewusega seotud kulud	2.000.000.—	
„ „ p. 9.	Laste suwekoloniide korralised kulud	2.154.200.—	„ „ p. 24.	Wabadussõja inwaliidide rawitusukulud	500.000.—	
„ „ p. 10.	Alaealiste naiserahwaste ühiskodu ülewalpidamine	600.000.—	Kokku peatükk III		94.862.100.—	
„ „ p. 11.	Pimedate kooli ja töökoja sisseadmine ja ülewalpidamine	1.072.800.—	Peatükk IV.			
„ „ p. 12.	Idiootide ja nõdramõistusliste warjupaiga ülewalpidamine	2.175.800.—	A. Töökaitse osakond.			
„ „ p. 13.	Inwaliidide kodu ülewalpidamine	1.571.900.—	§ 33. p. 1.	Kinnitusnõukogu ja kinnitusameti organiseerimine ja ülewalpidamine	165.700.—	
„ „ p. 14.	Sõjainwaliidide kursuste ja töökodade ülewalpidamine	500.000.—	§ 33. p. 2.	Abirahad tööbörsele	105.000.—	
			Kokku peatükk IV A.			270.700.—
			B. Töökaitse kommissariaat.			
			§ 1.	Palgad	1.821.400.—	
			§ 2.	Päewa- ja sõidurahad	500.000.—	
			§ 3.	Toetus ja arstiabi	100.000.—	

4. Kantslei kulud	175.000.—
5. Trükitööd	70.000.—
6. Majanduslised kulud	216.100.—
7. Liikuw wara	174.000.—
8. Sõiduabinõud	9.000.—
10. Ettenägemata kulud	8.400.—
Kokku peatükk IV B.	3.073.900.—
Kokku peatükk IV	3.344.600.—
Kokku töö-hoolekandeministeerium	102.964.000.—

Töö-hoolekandeminister

Chr. Kaarna: Töö- ja hoolekandeministeeriumi eelarwesse on käesolewaks aastaks abiandmise teostamiseks üldise hoolekande alal-sedawõrd wäiksed summad üles wõetud, et nendega mitte läbi ei saa. Sellepärast peab Wabariigi Walitsus tarwilikuks toetussummasid suurendada, et kõiki kawatsusi läbi wiia. Selleks on tarwis ptk. III, hoolekande osakonna § 33 p. 19 juurde lisada 5 miljoni marka, nii et kogusumma endisega ühes oleks 5.745.100 marka. Sellest summast peab ministeerium käesolewal aastal toetama kehwi ja töowõimetusid inimesi, isärans neis piiriäärsetes maakohtades, kus paljud sõja läbi raskesse seisukorda on langenud. On teada, et käesolewal aastal kohalikud omawalitsused hoolekande alal raha puudusel kõiki abitarwitajaid tarwiliselt rahuldada ei suuda ja seal ilma riiklise abita läbi ei saa. Teine suurem liik kannatajaid inimesi on wanad teenijad endistes mõisades, nõndanimetatud puhkepalgalised. Need on mõisade likwideerimisel wäga raskesse seisukorda sattunud ja neile peab riik tingimata appi tulema. Neid inimesi on mõni sada. Ma loodan, et Riigikogu Wabariigi Walitsuse ettepaneku heaks kiidab ja wastawa summaga eelarwet suurendab.

O. Amberg (kristl.): Nagu teada, on praegu nõukogude-Wenemaal nälj ja mitmelt poolt on soowi awaldatud Wenemaal wiibiwate eestlaste poolt kodumaale tagasi tulla. Nemad on aga nälja ja raskustega wõideldes nii jõuetuks ja kehwas jäänud, et neil mingisugust abi ega lootust pääsemiseks ei ole. Esimesel lugemisel oli mul au tähendada, et Eesti pu-

nanerist on Moskwas likwideeritud, aga nüüd on siiski wõimalus leitud, et tema tegewust wõiks jätkata. Punaselristil on suured kulud kanda, sellepärast teen ettepaneku järgmisi paragrahwe summadega täiendada: § 33 p. 16 suurendada 1 miljoni marga wõrra Ameerika punaseristi toetuseks ja § 33 p. 17 suurendada 1 miljoni wõrra optantide ja sõjawangide toetamiseks. (A. Anderkopp (töer.): See ei ole eelarwe korras. A. Weiler (töer.): Mis obstruktsiooni Teie teete?)

Juhataja A. Kerem: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja J. Kana: Mis puutub siin töö- ja hoolekandeministri poolt tehtud ettepanekusse, siis on see ettepanek alamkommisjonis läbi arutamata ja sellepärast tuleks tema siin hääletada, kuigi ta walitsuse ettepanek on. Mis puutub härra Amberg'i ettepanekusse, siis on see uudis, mille kohta komisjon ei ole seisukohta saanud wõtta.

Juhataja A. Kerem: Sisse on tulnud töö- ja hoolekandeministeeriumi ettepanek ptk. III, hoolekande osakond, § 33 p. 19, üldine abiandmine hoolekande alal — suurendada 5 miljoni marga wõrra, nii et endisega kokku tuleks 5.745.100 marka. Komisjoni aruandja sellega ei ühinenud. Panen hääletamisele. (Hääletatakse.) Ettepanek on wastu wõetud. Rkl. Amberg'i poolt on ettepanek tehtud Ameerika ja Eesti punaseristi toetuseks suurendada ptk. III § 33 p. 16 — 1 miljoni marga wõrra ja optantide ja sõjawangide toetamiseks ptk. III § 33 p. 17 suurendada 1 miljoni marga wõrra. (Hääletatakse.) Ettepanek on tagasi lükatud.

Nüüd panen töö- ja hoolekandeministeeriumi eelarwe parandatud kujul hääletamisele. (Hääletatakse.) Töö- ja hoolekandeministeeriumi eelarwe on wastu wõetud. (Hüüded: Koosolek lõpetada.) On ettepanek tehtud koosolekut lõpetada. Kuna keegi selle wastu ei waidle, siis lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 11.50 min.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu esimees **Joh. Kukk.**

Abiesimees **K. Wirma.**

Abiesimees **A. Kerem.**

Abisekretäär **W. Pezold.**

